

VARGA NORBERT*

A városi tanács működése a magyar közigazgatási rendszerben**

Az 1867. évi kiegyezést követően került sor a közigazgatás átfogó szabályozására, a városok és a megyék reformjának megvalósítására az 1870:XLII. tc. alapján.¹ A törvényhatóságok szabályozása során a kormány arra törekedett, hogy a dualizmus időszakának közjogi konstrukcióját fenntartsa, a kormány intézkedéseit a középszintű közigazgatási egységek végrehajtsák, vagyis a közigazgatás zavartalan működését a legteljesebb centralizáció mellett valósítsák meg. A közigazgatási szervezetben a törvényhatósági bizottság mellett a városi tanács játszott jelentős szerepet a polgárok mindennapi életének irányításában.² Ezért fontos, hogy a városi tanács szervezetének szabályozását és működését megvizsgáljuk, kitérve a szorosan hozzá kapcsolódó hivatalok, tisztviselők, segéd- és szolgazsemélyzet feladatkörének elemzésére Debrecen és Szeged szervezeti szabályrendelete alapján.

Az egyik legjelentősebb eltérés a két törvényhatósági jogú város szervezeti megoldásában ott jelentkezett, hogy Debrecenben külön közigazgatási és gazdasági tanácsot

* egyetemi docens, SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, Magyar Jogtörténeti Tanszék

** „A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett *Államtudományi Kutatóműhely* keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.”

¹ PÉTERVÁRI MÁTÉ: *A járások polgári kialakítását befolyásoló tényezők az 1870:XLII. tc. végrehajtása során*. In: P. Szabó Béla – Zaccaria Márton Leó – Árva Zsuzsanna (szerk.): *Profectus in litteris IX. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola*. Debrecen, 2018. 234. p.; PÉTERVÁRI MÁTÉ: *Az igazságszolgáltatás és közigazgatás elválasztása járási szinten*. *Forum. Acta Juridica et Politica*. 2018/1. 243. p.; PÉTERVÁRI MÁTÉ: *Erekly István élete és munkássága, tekintettel a 19. század második felében történt közigazgatási reformokra*. *Jogtörténeti Szemle*. 2014/3. 33. p. EREKLY ISTVÁN: *A magyar helyhatósági önkormányzat. Vármegyék és községek*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1910. 73–76. pp. KAJTÁR ISTVÁN: *Magyar városi önkormányzatok (1848–1918)*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992. 68–77. pp. CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976. 119–124. pp. PAPP LÁSZLÓ: *Az önkormányzatiság vázlatos áttekintése, különös tekintettel a hosszú 19. század alkotmányos megoldásaira*. *De Iurisprudentia et Iure Publico*. 2012. 6–11. pp. PAPP LÁSZLÓ: *The concept of autonomous local governments and their different forms of appearances in the traditions of our national public law*. *Journal on European History of Law*. 2012. 3. 62–65. pp. STIPTA ISTVÁN: *Intézménytörténeti adalékok az 1870:XLII. tc. végrehajtásához*. In: Tóth Károly (szerk.): *Emlékkönyv Dr. Cséka Ervin születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára*. *Acta Juridica et Politica* Tom. 41. Szeged, 1992. 481–493. pp.

² PÉTERVÁRI MÁTÉ: *One Empire and Two Ways of Public Administration: The Second Level Administrative Division in Austria–Hungary*. *Journal on European History of Law*. 2018/2. 135 p.

kívántak létrehozni. Ez a differenciálás a szegedi tervezetben nem szerepelt. Az 1870:XLII. tc. sem ismerte ezt a megkülönböztetést, hiszen egységes városi tanácsot kívánt bevezetni. Röviden érdemes ezért a debreceni tervezetet bemutatni.

Az 1871. november 9-én tartott törvényhatósági bizottsági ülésen tárgyalták Debrecenben azt a tervezetet, ami szerint a közigazgatási és a gazdasági ügyeket el kellene választani egymástól. A tervezet szerint a törvényhatósági bizottság feladatkörébe tartoztak volna azok a feladatok, amelyek mindkét tanács hatáskörét érintették.³

A tervezetben a közigazgatási tanács hatáskörébe a következő ügyeket sorolták: a miniszeri rendeletek végrehajtása, a köröztetések, az országos és a helyi rendőri, a honvédelmi, a katonai, a közadó és a fegyenc ügyek, a közigazgatási költségvetés tervezése, az alapítványi pénztárak kezelése, a vagyontalan árvák segítése, az egészségügy, a gázvilágítás, a közkórház és az iskola ügyek, az országos közmunka, a könyöradományok gyűjtése, az élelmiszerekkel való rendelkezés, a vasút, az országutak kezelése, az italmérés, a népszámlálás, a bizonyítványok kiállítása, a közlevéltár kezelése, az ipar és a kereskedelem.

A tanácson belül osztályokat kívántak kialakítani az ügyek szakszerű ellátása végett, amelyek rendőr és katonai; adó és számvevői; iskolai, egyleti, sajtó és közmunkaügyi; árva, szegény, közkórházi és közegészségügyi osztály. A polgármester feladatkörébe marad a tanácson belüli munkamegosztás meghatározása. A rendőri és a katonai osztályhoz tartozó ügyeket a főkapitány intézte volna, a többi felsorolt osztályhoz tartozó ügyeket pedig két tanácsnok irányította volna a tervezet alapján.

A tanács tagjai közül a polgármester, a főkapitány, a két tanácsnok és a főjegyző szavazati joggal, míg a tisztí főügyész, a főmérnök, a főorvos és a főszámvevő tanácskozási joggal rendelkezett. A polgármester döntötte el, hogy milyen ügyeket kell elintézni tanácsülésen kívül, azzal a megkötéssel, hogy a kölcsönök utalványozásáról és a biztosítékok meghatározásáról mindig a tanácsülésen kellett intézkedni. Az ülésen kívül intézendő feladatokat az ügyosztályokban az osztálytanácsnokok által, de a polgármesterrel, illetve helyettesével egyetértésben, és azok egyetemleges felelőssége mellett végrehajtani.

Az ügyekről külön ún. „előadmányt” kellett készíteni, amelyben a tanácsülés idejéig, az ügydarab számát, tartalmát, az előadó határozati javaslatát, a határozat következtében szükséges kiadmányokat, a felterjesztéseket és a leveleket jegyezték volna, amelyet az előadónak kellett aláírni. A tanácsülésekről az aljegyző készített volna jegyzőkönyvet, amelybe a jelenlevők neveit, szavazatát, illetve az egyhangú szavazattal létrejött határozatot és az írásban beadott különvélemény rövid vázlatát, a tárgy iktatói számát jegyezték fel, amelyet az elnök és a jegyző írt alá. A határozatokban tüntették fel a jogorvoslati lehetőséget, amelyeket a polgármester vagy helyettese aláírásával hivatalból kézbesítettek, amelytől számított 15 napon belül a közgyűléshez lehetett benyújtani a jogorvoslati kérelmet.⁴

A gazdasági ügyek kapcsán, illetve a városi birtok- és vagyonkezelés vonatkozásában gazdasági tanács néven külön hivatalt javasoltak Debrecenben. Az ellenőrzés ré-

³ Debrecen (továbbiakban: Db.) 1871. november 11. 223. sz.

⁴ Db. 1872. január 15. 10. sz. Debrecen sz. k. város küldöttségének javaslata. Alföldi Hírlap (továbbiakban: AH.) 1871. november 22. 138. sz. A közigazgatási tanács alosztályai. Lásd még: AH. 1871. november 25. 139. sz. A teljes közigazgatási tanács. AH. 1872. január 20. 9. sz. A közigazgatási tanács és a polgármester városunk szervezési munkálataiban.

szint azáltal valósult meg, hogy „a gazdasági tárgyak körüli eljárás feletti végintézkedés a közgyűlésnek tartatik fenn, melynek elnöke a főispán, illetőleg a polgármester – részint azáltal, hogy a pénzütalványozás általában a polgármesternek jogai közé soroltatik – kinek számára az is fenn van tartva, hogy az összes beadványok osztassanak szét, s adassanak ki azokból a gazdasági tanácsnak.”⁵ A polgármesternek az 1870:XLII. törvénycikk 63. § g) pontja értelmében a város állapotáról a közgyűlésnek és a főispánnak is jelentést készítettek,⁶ akit egyben a gazdasági tanács elnökének javasoltak. A főispán a közigazgatási és gazdasági ügyek kapcsán a közgyűlés útján gyakorolhatta volna ellenőrző jogkörét.

A gazdasági tanács feladatkörébe a következő ügyeket soroltak: a városi erdészet; a cserép, a téglá és az eladandó fa ára iránti javaslat előkészítése, a ménes-gazdálkodás, az igavonó jószágokkal való rendelkezés, a takarmány, az irtás, a legeltetés, a haszonbérlet, a színház, a vadászat, a halászat, a vám, a határkérdések, a községi utak, a járdák, a városi kötelmek, a gazdasági költségvetés tervezése, a középítkezés, a szépítés, a városi követelések behajtása, az adósságok törlesztése, a város által felveendő kölcsönök, a követelési és a szenvedőleges perek – a magánlevéltári bizottmány hatáskörében fenn tartottak kivételével, – a város köztulajdoni viszonyát érintő számadószerű ügyek, az egyházi és iskolai építkezések, a községi kötelekbe való felvétel, a polgárosítás, a dologház, a város vagyonára kivetett adó elleni felszólalások elbírálása, a nyugdíjazások és mindaz, amit a közgyűlés a hatáskörébe utalt. A törvényhatósági bizottság véleményezte az ügyeket. Önállóan járt el a közgyűlés által hozzá utasított ügyekben. A gazdasági ügyekben javaslattevő, előterjesztő és véleményező szerepet szántak a tanácsnak. A fentebb említett feladatok ellátása során csak a gazdasági tanács véleményének meghallgatása után dönthetett a törvényhatósági jogú város.

Minden év végén a polgármester számára készített a város gazdasági ügyeiről kimutatást. A törvény 63. §-ának megfelelően a város állapotáról teljes körű jelentést kellett volna készítenie. Az ügyeket három csoportba osztották, ami alapján gazdasági és erdészeti; építészeti és pénzügyi, illetve jogi osztályt hoztak volna létre.

A tervezet szerint mindegyik osztály élén tanácsnok állt. A gazdasági tanács elnöke és a három gazdasági tanácsnok fejenkénti szavazattal rendelkezett volna, míg tanácskozási jogú tagjai lettek volna a tisztii főügyész, a főmérnök, a főszámvevő, az erdőmester, a városgazda és mindazon gazdasági tisztiek és személyek, akiket a tanácsülésre meghívtak.

A tanács alkalmazhatott szakkezelő tisztet, akiket el is bocsáthatott a törvényhatósági bizottság egyetértése mellett. A kezelőszemélyzet körébe tartozott volna az erdész, az erdészgyakornok, a rőzse biztosok, a városgazdák, a városistálló felügyelő, az építető biztos, a téglamester, a könyvnyomdai művezető és a kútmester. E feladatköröket is a gazdasági tanács határozta meg. A gazdasági tanács tagjai között osztották volna fel a felügyeletet a városi vagyonra és a haszonbérben levő ingatlanokra nézve, akik a tapasztalataikról három havonként jelentést készítettek.

⁵ Db. 1872. január 15. 10. sz. Debreczen sz. k. város küldöttségének javaslata.

⁶ A szegedi polgármester, Pálffy Ferencz időközönként jelentésében ismertette a város helyzetét. Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL CSML) Szeged Város törvényhatósági bizottságának jegyzőkönyvei: IV. B. 1402. 1867–1944 (továbbiakban: Sz. Kjkv.): Pl. 1872:253; Sz. Kjkv. 1873:1; Sz. Kjkv. 1873:163; Sz. Kjkv. 1873:220; Sz. Kjkv. 1873:488; Sz. Kjkv. 1875:1;

Az érvényes határozat hozatalához három szavazattal bíró tag jelenlétére lett volna szükség. Egyenlő szavazatszám esetén az elnök szavazata döntött.

A városi főgondnok osztotta ki az ügyeket a tanácsnokoknak, amelyekről külön könyvet kellett volna vezetni. A gazdasági tanácshoz beadott indítványokat iktatókönyvben tartották nyilván. Pénzkönyvet is vezettek volna, amelybe a beérkezett és a letéteményezett összegeket fel kellett volna tüntetni.

A gazdasági tanács elnöke a város gazdasági ügyeinek legfőbb irányítójává vált, aki a város vagyonára felügyelt az ügyek hatékony kezelése mellett. A folyamatban lévő munkálatokat személyesen megvizsgálta és ellenőrizte volna. A tervezetben a tanács számára jelentéstételi kötelezettséget írt elő. E jelentéseket a főjegyző vagy a közgyűlés jegyzője ismertetett a törvényhatósági bizottság ülésén.

A közigazgatási reformok megvalósítása kapcsán különösen elhibázottnak tartották a törvény azon rendelkezését, hogy a miniszter jogosult a törvényhatóságok belügyi szervezeti javaslatától megvonni a támogatást, vagy legalábbis nem a helyi viszonyoknak megfelelő formában elfogadni azokat, mint ahogy ez megtörtént a városi tanács esetében Debrecenben.⁷ A célszerűbb ügyintézés érdekében a város arra törekedett, hogy tisztviselői ne foglalkozzanak egyszerre gazdasági és közigazgatási ügyekkel.

A belügyminiszter a közigazgatási és a gazdasági tanács megszervezését elvetette azon az alapon, hogy a tisztviselők közt nem lehet különbséget tenni. A helyi politika azon a véleményen volt, hogy a kormánynak támogatnia kellene az ilyen szervezeti elkülönítés kialakítását, ami lehetővé tenné a szakszerű közigazgatási szervezetrendszer felállítását. „Így áll a dolog a törvényhatóságok önállóságára nézve, mit semmivé akar tenni a belügyminiszter mindenhatósága.”⁸

Mindkét városban nagy küzdelem bontakozott ki a belső szervezeti szabályok gyakorlati megvalósítása körül. Hiába fogadott el a város egy, a helyi állapotoknak megfelelő, reális és célszerűnek mondható szabályzatot, azt a belügyminiszter sok esetben nem támogatta, mert úgy vélte, hogy nem felel meg a törvényi előírásoknak. A kormányzat e lépései ellentétet gerjesztettek a városok és a minisztérium között.

A törvényhatósági jogú városokban a szervezeti struktúra kialakítása volt a legfontosabb része a közigazgatási reformoknak. A belügyminiszteri jóváhagyást követően kerülhetett sor a törvényhatósági bizottság és a városi tanács alakuló ülésének megtartására, továbbá a tisztviselők megválasztására. A szervezeti szabályzatnak rögzítenie kellett mindkét városban azon elveket, amelyeket a legideálisabbnak véltek, valamint azt, amit az alkotmányosság helyreállítása szempontjából fontosnak tartottak.

⁷ Az egy főispáni vezetés alatt egyesített városok: Nagyvárad szervezéséhez: Db. 1872. március 20. 58. sz. A törvényhatóságok szervezése. Db. 1872. április 4. 68. sz. A törvényhatóságok szervezése. Db. 1872. április 6. 69. sz. A törvényhatóságok szervezése. Kecskemét szervezéséhez: Kecskeméti Lapok (továbbiakban: KL.) 1871. július 22. 29. sz. Javaslatok a helyhatósági szabályaink minkénti alkotásáról A. KL. 1871. július 29. 30. sz. Javaslatok a helyhatósági szabályaink minkénti alkotásáról B. PÖLÖSKEI FERENC: *A városok jogállása a polgári korban*. In: Máthé Gábor, Zlinszky János (szerk.): *Degré Lajos emlékkönyv*. Unió. Budapest, 1995. 223. p.

⁸ Db. 1872. április 4. 68. sz. A belügyminiszter mindenhatósága.

A város hatósága

Szeged és Debrecen törvényhatósági jogú városok belügyeiket az 1870:XLII. tc. értelmében és annak korlátai közt önállóan intézték. Hatáskörük kiterjedt a város területén lakó vagy tartózkodó minden személyre és területükön lévő vagyponra.

Kivételt képeztek ez alól a hadseregnek, a haditengerészetnek és a honvédségnek tényleges szolgálatban álló tagjai, a katonai szolgálatra vonatkozó és általában az 1867:XII. tc. 14. §-a és az 1868:XL tc. 54. §-a szerint a katonai bíróság hatásköréhez tartozó ügyek,⁹ a királynak és udvarának állandó, vagy ideiglenes lakóhelyéül szolgáló épületek és azok tartozékaik, valamint a kizárólag erődítési és más katonai célokra használt épületek vagy helyiségek.

Debrecenben az ügymenet gyorsítása és a siker biztosítása érdekében a közigazgatási és a gazdasági ügyek kezelését a tanácson belül elkülönítették egymástól. A gazdasági ügyek intézése elsősorban a tanács hatásköréhez tartozott, ahol külön gazdasági ügyosztály létrehozását rendelték el.

A két város belügyi autonómiáját alapvetően az 1870:XLII. tc. korlátai között a törvényhatósági bizottság és a városi tanács gyakorolta.¹⁰

A városi tanács szervezete és hatásköre

A két város szervezetében az egyik legszembevetőbb különbség a tanács létrehozásában figyelhető meg. Ezért szükségesnek tartom mindkét városban ezen intézmény részletes bemutatását.

A szegedi tanács hatáskörébe tartoztak azok az ügyek, amelyeket nem soroltak a közgyűlés, a polgármester, a rendőrkapitány vagy az árvaszék hatáskörébe. Szeged törvényhatósági jogú város a területére nézve első fokon, míg a rendőrkapitány hatáskörébe tartozó ügyekben másodfokon járt el. Ugyancsak másodfokon döntött a város kezelésében lévő és ellenőrzése alatt álló pénztárak, intézetek és alapítványok vonatkozásában is.

Debrecenben és Szegeden az ügyek elintézése kapcsán az előadói rendszer lépett életbe, ami azt jelentette, hogy minden tisztviselő egyben előadója is volt a hozzá tartozó ügyeknek.

A szegedi és a debreceni tanács elnöke a polgármester volt, akadályoztatása esetén a főjegyző.¹¹ Szavazattal bíró tagjai voltak a polgármesteren kívül a főjegyző, a rendőrkapitány és a négy tanácsnok. Debrecenben a tanácsnokok pontos számát nem határozták meg. A tiszti ügyész, a főmérnök, a főorvos, a főszámvevő és a többi tisztviselő az

⁹ 1867:XII. tc. A magyar korona országai és az ő Felsége uralkodása alatt többi országok között fenforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról. 1868:XL. tc. A véderőről.

¹⁰ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232. A szervezeti szabályzatot Debrecenben nem foglalták jegyzőkönyvbe, hanem a városi tanácsi iratok között lehet megtalálni. Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú Bihar Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL HBML) Debrecen Városi Tanácsának Iratai (továbbiakban: DbTI) (1871) 1872–1929. IV. B. 1405./b.1. 5641/1872. Az iratokhoz a bevezetőt KOMORÓCZY György írta, amelyben található egy utalást a 88. számú jegyzőkönyvre 1872-ben. Ez azonban csak a BM. Rendeletét tartalmazza e témában. RUSZOLY JÓZSEF: *Városi közgyűlési házszabályok (1861–1867)*. In: Csizmadia Andor (szerk.): *Jogtörténeti tanulmányok V. Tankönyvkiadó, Budapest, 1983. 283–305. pp.* LADIK Gusztáv: *Közigazgatásunk fejlődése 1867. óta*. Fővárosi Könyvkiadó Részvénytársaság, Budapest, 1932. 41–52. pp.

¹¹ SÁRLÓS BÉLA: *Közigazgatás és hatalompolitika a dualizmus rendszerében*. Budapest, 1976. 79. p.

elnök meghívására köteles volt megjelenni a tanácsülésen, akik szavazati joggal nem rendelkeztek.

A tanácsülések nyilvánosak voltak, amelyeket rendszerint hetente kétszer, maga a tanács által meghatározott és szokott módon kihirdetett időben és helyen tartottak. Az elnök rendkívüli tanácsülést hívhatott össze abban az esetben, ha valamely fontosabb ügy halaszthatatlan elintézését látta szükségesnek.

A tanácsülésen kellett megvitatni azokat az ügyeket, amelyek a köztörvényhatóság kezelése és felügyelete alatt álló pénztárak bevételeivel, kiadásaival, a helybenhagyott költségvetés akár bevételi, akár kiadási tételeinek megvalósításával, a közköltség-előirányzatba felvett közjavadalmak bérbeadásának idejével és módjával és az ennek folytán megtartott versenyeljárás eredményének elfogadásával vagy elutasításával kapcsolatosak. Hatáskörébe tartozott még az adóösszeírás, a kivetés, a behajtás, az újoncok, a közmunka, a katonák elszállásolása, a köznevelés, az oktatási- és az iparügyek megtárgyalása. Egyéb közigazgatási szervek hatáskörébe nem tartozó köz- vagy magánügyben érdemleges intézkedést a tanácsülésen kellett meghozni. Ugyanitt kellett megállapítani a tanács által a közgyűlés elé terjesztendő javaslatokat, és itt lehetett véleményt nyilvánítani a kormány döntéseiről és itt döntöttek a rendőrkapitány által hozott határozatok elleni fellebbezésekről.¹²

Debrecenben – miután a belügyminiszter az eredeti tervet, az önálló és egymástól elkülönített közigazgatási és gazdasági tanács felállítását nem engedélyezte – a tanácson belül két önálló – közigazgatási és gazdasági – osztályt alakított ki.

A közigazgatási ügyek körébe a következők tartoztak: általában a törvények, a rendeletek, a szabályzat és a közgyűlés által a közigazgatási osztály körébe utasított ügyek végrehajtása; különösen a miniszteri rendeletek, a köröztetések, az országos és a helyi rendőri, a honvédelmi, a katonai, a közadó és a fegyencügyek; a közigazgatási költségvetés tervezése; az alapítványi pénztárak kezelése; a közgyűlési határozatok szerinti felügyelet; a kikölcsonzések; a vagyontalan árvák segítése; az egészségügy, a gázvilágítás, a kórház, a közbátorság és az iskolai ügyek; az országos közmunkák; a könyöradományok gyűjtése, a hús és más élelmiszerekhez, a vasúthoz, az országúton történő italméréshez, a mértékhitelítéshez, a népszámláláshoz, a statisztikák készítéséhez kapcsolódó feladatok; a bizonyítványok kialakítása, az előfogatozás, a közlevéltár, az ipar, a kereskedelmi ügyek és a találmányi szabadalmak körül felmerülő kérdések megvitatása.

A közigazgatási feladatok mellett az elintézendő munkálatok jelentős részét a gazdasági ügyek képezték. Gazdasági ügyeknek a következőket tekintették: a városi erdészet, az eladandó fa, a cserép és téglák árának meghatározása; a nyomdai ügyek, a ménes és az igavonó jószággazdálkodás, a takarmány beszerzése, a szerbtövis irtás, a legeltetés, a haszonbérlet, a színház, a vadászat, a halászat, a vám, a határkérdések, a községi utak, a járdák, a városi jövedelmek, a gazdasági költségvetés tervezése, a középítkezés, a szépítés, a városi követelések behajtása, az adósságok törlesztése, a város által fölveendő kölcsönök, a „követelési és szenvedőleges” perek, a város közvagyonai viszonyait érintő számadások, az egyházi és iskolai építkezések, a községi kötelekbe felvétel, a polgárosítás, a „segedelmek”, a dologház, a város vagyonaire kivetett adó elleni panaszok elbírálása és a nyugdíjazások.

¹² MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.

Debrecen város vagyona, a haszonbérben levő birtokokra és az épületekre történő felügyeletet a tanács tagjai és a tisztviselők közt osztották fel, akik tapasztalataikról a tanácsnak három havonként, szükség esetén rövidebb idő alatt jelentést tettek. A tanács ezekről az ügyekről és a folyamatban lévő perekről a közgyűlésnek negyedévenként jelentést készített.

Fellebbviteli hatóságként járt el azokban az ügyekben, ahol ezt a törvény vagy szabályrendelet megállapította. A tanács minden tagja felelős volt a rábízottak pontos teljesítéséért. A tanács a hatásköréhez tartozó ügyeket részint ülésen, részint pedig ülésen kívül intézte el.

Az ügykezelés célszerűsége érdekében a tanács feladatkörébe tartozó ügyeket a következőképp csoportosították: rendőri és katonai; adószámvevői; iskolai; sajtó- és közmunkaügyi; árva-, szegény-, kórház- és közegészségügyi és a gazdasági.

Egyébiránt a polgármesternek fennmaradt az a joga, hogy e munkabeosztáson változtasson, ha azt célszerűnek tartotta. A rendőrségi ügyeket a kapitányi hivatal és a főkapitány intézte. A másik három osztályba sorolt ügyek pedig egy-egy tanácsnok hatáskörébe tartoztak.¹³

A városi tanács eljárása

A két városban a határozatot és az indoklást az előadó véleményének meghallgatását követően szótöbbséggel hozták meg. A szavazatok számának egyenlősége esetén az elnök szavazata döntött. A fellebbezés lehetőségét a határozatban világosan fel kellett tüntetni. Szegeden írásba kellett foglalni a kisebbségben maradtak véleményét, melyet az ügyiratokhoz csatoltak.

A debreceni és a szegedi tanácsnak a magánfeleket érintő határozatait a polgármester vagy helyettese aláírásával kézbesítették, és azok ellen a kézbesítéstől számított 15 nap alatt lehetett jogorvoslattal élni. A fellebbezést benyújtani közgyűléshez lehetett benyújtani azon határozatok ellen, amelyeket a tanács valamely vállalkozás, bérlet, szerződés vagy bármely közérdekű viszonyból felmerült kérdés kapcsán hozott. Minden más esetben az illetékes minisztériumhoz lehetett jogorvoslatért fordulni. Mindkét esetben a fellebbezést a tanácshoz kellett benyújtani, amely azt az ügyiratokkal kiegészítve vagy a legközelebbi közgyűlésnek továbbította, 15 nap alatt a minisztériumhoz terjesztette fel. Debrecenben ezt egyszerűen úgy szabályozták, hogy a határozatok elleni fellebbezést a tanácshoz kell benyújtani.

A két város tanácsában előadott ügyekről az illetékes osztály jegyzéket vezetett és feltüntették az előadó nevét is. Minden egyes tárgyról külön előadói ívet szerkesztettek, amelybe a tanácsülés idejét, az ügyszer számát, tartalmát, az előadó határozati javaslatát, a kiadmányokat és a leveleket is bejegyezték. Ezt a fogalmazványt készítő személy és az osztályvezető írt alá.

A jegyző rögzítette az általános jegyzékben az előadói ívnek erre kijelölt rovatában a szavazók nevét, a határozati javaslatnak az elfogadását, az esetleges módosításokat és a kiegészítéseket. A jegyző vezette az előadói íveket. Ha a javaslatot elfogadták, az elnök

¹³ MNL HBML DbTI 5641/1872. ANTAL TAMÁS: *Város és népképviselés. Az 1848:XXIII. tc. és intézményei Debrecenben (1848–1872)*. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2011. 204–206. pp. NAGY FERENC: *A magyar városi jog*. A r. T. Városok Polgármestereinek Országos Egyesülete. Budapest, 1912. 237–252. pp.

ellenjegyzésével megküldte a kiadónak. Az előadónak a módosított javaslatot a legközelebbi tanácsülésen újra elő kellett terjesztenie. A tárgyjegyzékeket az elnök aláírta és azt gondosan megőrizte a levéltárban.¹⁴

Szegeden a hatóságilag megrendelt munkák végrehajtására felfogadott munkások havi, heti vagy napi bérének utalványozása kapcsán nem kellett tanácsulást összehívni. Ez esetben a számvevőség előzőleg kikért véleménye és az összes iratok közlése mellett az előadói véleményt a tanácsstagoknak körbeadták, a tanácsnokok az előadó javaslatához fűzött észrevételeiket az előadói ívre feljegyezték. Az előadói ívet a kiadmányi tervezettel az elnökség elé terjesztették és helybenhagyás után a kiadmányozást elvégezték. Az ekképp elintézett ügyeket utólag a tanácsülésen ismertetni kellett.¹⁵

Debrecenben azokat a helyi ügyeket intézhették el tanácsülés mellőzésével, amelyeket a polgármester meghatározott, azon megjegyzéssel, hogy a kölcsönök utalványozását és a biztosítékok meghatározását mindig tanácsülésen kellett megvitatni. Az ülésen kívül elintézett ügyeket az ügyosztályokban az osztálytanácsnok felelőssége mellett, de a polgármesterrel, illetőleg helyettesével egyetértésben kellett intézni.¹⁶

A szegedi tanács a háztartást érintő ügyekben köteles volt a város érdekét mindenkifelett szem előtt tartani és ezt a törvény korlátai közt megvédeni, támogatni és előmozdítani. Ebből kifolyólag a tanács örködött és intézkedett, hogy a város felügyelete alatt álló intézetek vagyonát ne sikkasszák el, továbbá a város jövedelmi forrásait megfelelő módon használják fel, a közjövödelmek a pénztárba befolyjanak, a költségvetésbe felvett bevételek legalább az előirányzott mennyiségben realizálódjanak és a kiadások kapcsán a lehető legnagyobb mértékű megtakarítás keletkezzen anélkül, hogy a város léte veszélybe kerülne. Ezért a szabályzatban rögzítették, hogy a városi vagyont általában bérbeadás útján kell kezelni és házilagos kezelést csak oly esetben lehet engedélyezni, amikor az a város érdekét szolgálja.

A szegedi vagyon bérbeadása rendszerint nyilvános árverés vagy ajánlati eljárás útján történt. A tanács állapította meg az árverés formáját és a kikiáltási árat olyan városi ingatlan bérbeadása esetében, amit korábban is bérbe adtak és jövedelme a költségvetésben bevételként szerepelt. Olyan ingatlan bérbeadására nézve azonban, melyet korábban nem bérleti szerződés alapján kezeltek, vagy aminek haszonbérletéért az előirányzott összeget a már megtartott árverésen nem ígérték meg, mind az árverés módzatai és a kikiáltási árak meghatározása, mind az árverés eredményének elfogadása vagy elutasítása a közgyűlés hatásköréhez tartozott. Valamely városi vagyonnak árverés mellőzésével, ún. „magánegyezkedés” útján történő bérbeadását csak a városnak ebből származó előnye indokolhatta, amelyet a képviselők indítványozhattak a közgyűlésnél.

A város számára teljesítendő építkezéshez szükséges eszközök és szerek megrendelését és beszerzését kizárólag előzetesen megvizsgált költségvetés alapján tehették. A végrehajtott munkát, valamint a szállított eszközöket és szereket szakértők ellenőrizték. A felülvizsgálat eredményét figyelembe kellett venni a díj- vagy áruutalványozásánál.

A tanács ügyelt arra is, mint a költségelőirányzat elbírálására elsődlegesen hivatott testület, hogy a költségvetésben a városnak minden jövedelmét feltüntessék és a kiadá-

¹⁴ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.

¹⁵ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.

¹⁶ MNL HBML DbTI 5641/1872.

sokat úgy jelöljék meg, hogy egyrészt a közigazgatás rendes folyamata biztosított legyen, másrészt a közvagyon épségben maradjon és a pénztárt a fölösleges költségektől megkíméljék. Ezt csak minden egyes kiadási tétel szigorú bírálata által lehetett elérni. Ez egyaránt a tanács és a közgyűlés hatáskörébe tartozott. A tanácsnak kellett intézkedni arról, hogy az évi költségvetés kiegészítő részét képező, a város ingatlan és ingó vagyonáról szóló leltár, amelyet minden harmadik évben újra kellett szerkeszteni, az időközi változások pontos feltüntetésével időben elkészüljön. A költségvetéshez szükséges adatokat az egyes hivataloknak időben kellett beszolgáltatni, azok alapján az előirányzatot összeállították és az 1870:XLII. tc. 14. §-a értelmében megtárgyalták.

Az előirányzott bevételeknek a kiadásokkal történő összevetése következtében mutatkozó hiány fedezésére a közgyűlés által lehetett házi adót kivetni. A kidolgozandó adókulcs szerinti kiadásról és behajtásról a tanács gondoskodott. A behajtásánál pedig az 1868:XXI. és 1870:LVIII. tc. rendelkezései voltak az irányadók.¹⁷ A megállapított költségvetés megtartásáért a tanács vállalt felelősséget.

Ha az előirányzat valamely rovatában felvett összeget teljesen felhasználták, és mégis felmerültek előre nem látott kiadások, akkor megengedték, hogy ezek fedezésére közgyűlési jóváhagyás mellett más rovat alatti összeg feleslegét felhasználják. Ha rendkívüli kiadás állt elő, akkor a tanács esetről esetre kimerítő jelentést és indokolt javaslatot terjesztett a szegedi közgyűlés elé. A zárszámadásokra nézve az idézett törvény rendelkezéseit kellett betartani. A szükséges intézkedések megtétele és foganatosításuk feletti felügyelet szintén a városi tanács hatásköréhez tartozott.

A tanácsnak a városi illetőség kérdésében az 1871:XVIII. tc. 6-19. §-ai alapján kellett eljárni.¹⁸ A város kötelékébe való felvételt a magyar királyi belügyminisztérium az 1871. december 18-án 32465 sz. alatt kelt engedélye folytán a törvényhozás további intézkedéséig díjfizetéshez kötötte. Ezt a házi pénztári jövedelmet képező díjat a tanács a hozzá folyamodó személyek vagyoni vagy üzleti viszonyai arányában határozta meg. Ilyen határozatok ellen a fellebbezést a közgyűlés elé kellett betérjeszteni.

A szegedi tanács hatáskörébe utalt tárgyak előkészítése külön osztályokban történt. A munka arányos elosztása miatt az ügyeket öt osztályba sorolták, melyek a következők voltak: a) háztartási, b) rendőri, c) pénzügyi, d) jogi és e) katonai. Debrecenben a tanácson belül a következő osztályokat hozták létre: a) rendőri és katonait, b) adó-, számvevő-, iskola-, egyet-, sajtó- és közmunkaügyi, c) árva-, szegény-, kórház- és közegészségügyi és d) gazdasági.¹⁹

Szegeden a tanács, illetőleg a közgyűlés hatáskörébe tartozó ügyek előkészítése végett szakbizottságokat állítottak fel, amelyek a következők voltak: a) háztartási és közigazgatási, b) építkezési, c) közegészségi, d) pénzügyi és pénztári, e) jogi, f) köznevelési és oktatási.

E szakbizottságok szervezetét a közgyűlés állapította meg és ugyanez a közigazgatási szerv határozza meg az egyes bizottságok tagjainak számát. E szakbizottságok ta-

¹⁷ 1868:XXI. tc. A közadók kivetése, befizetése, biztosítása, behajtása és pénzügyi törvényszék felállítása iránt. 1870:LVIII. tc. A bélyeg- s illetékek, valamint a díjak iránt fennálló szabályok érvényének meghosszabbításáról.

¹⁸ IVAN KOSNICA: *Das Problem der Staatsbürgerschaft in Kroatien und Slawonien im Ausgleichszeitraum (1868–1918)*. In: Gábor Máthé, Barna Mezey (Hrsg.): *Kroatisch-ungarische öffentlich-rechtliche Verhältnisse zur Zeit der Doppelmonarchie*. Eötvös University Press. Budapest, 2015. 187–221. pp.

¹⁹ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.

nácskozó, véleményező és indítványozó joggal rendelkeztek, amellyel a törvényhatóság munkáját segítették.²⁰

Debrecenben is szerveztek szakbizottmányokat: a) rendőri és katonai, b) adó-, számvevő-, iskola-, egyesület-, sajtó- és közmunkaügyi, c) árva-, szegény-, közkórház- és közegészségügyi, d) levéltár-rendezési, e) gazdasági, f) magánlevéltári, g) jogi és pénzügyi, h) építészeti és szőlészeti. Az állandó bizottmányoknak kötelességük volt a közgyűlés és a tanács által hozzájuk utalt tárgyakra nézve véleményt nyilvánítani, a hatáskörükbe tartozó ügyekben tapasztalt hiányokat felderíteni. Üléseikről jegyzőkönyvet vezettek. Mindegyik állandó bizottmány – a magánlevéltári kivételével – az elnökön és jegyzőn kívül 12 bizottmányi tagból és a szaktisztviselőkből állt, akik szavazati joggal rendelkeztek. Érvényes határozat hozatalára az elnökön és jegyzőn kívül legalább öt tag jelenlétére volt szükség. Egyenlő szavazatszám esetén az elnök szavazata döntött. Mindegyik bizottmány maga határozta meg eljárási rendjét. Az állandó bizottmányok ülései nyilvánosak voltak. Pontosán rögzítették azt is, hogy az egyes bizottmányok hatáskörébe milyen ügyek tartoztak. Meg kell említeni, hogy Debrecenben a tanácsülésen a főkapitány olyan fellebbezett ügyekben, melyek a hatásköréhez tartozó tárgyakban hozott határozatokra vonatkoztak, szavazattal nem rendelkezett. Ilyen ügyekben a főkapitány nem lehetett előadó sem.²¹

A városi tanács hatáskörének szabályozásából láthatjuk, hogy a törvényhatósági bizottság intézte végső soron a legfontosabb ügyeket, ugyanakkor a tanács oldotta meg a város mindennapi problémáit. A városi tanács döntéseit a törvényhatósági bizottsághoz kellett felterjeszteni jóváhagyás végett.

A tanácsnokok

A tanácsnak a szegedi szabályzat szerint szavazattal bíró tagjai voltak: az egyes osztályok vezetői és az ügyek előadói, mint ilyenek teljesítették mindazt, amit a hatósági szervezetre vonatkozó szabályzat III. fejezete kötelességükké tett.²²

Rendszerint tagjai és előadói voltak azon szak-, illetve külön bizottságoknak, melyeket a közgyűlés által kiemelt tárgyakban hoztak létre. Ha a bizottságok tagjai közül nem választottak jegyzőt, akkor a megállapodásokról a jegyzőkönyveket és a jelentéseket a segédszemélyzet igénybevételével készítették el.

Felelősek voltak a közigazgatás gyors működéséért. Kötelességük volt megjelenni a bizottsági közgyűlésen, ahol az 1870:XLII. tc. 47. §-a szerint szavazattal bírtak, valamint a tanácsüléseken résztvenni.

Vezeték az osztályokat és irányították a segédszemélyzetet, ami az I., a III., a IV. és az V. osztályban egy-egy fogalmazóból, a II. osztályban pedig a most érintett személyzetten felül az alkapitányból és egy írnokból állt, amelynek a négy városi, a két pusztai és egy vásári biztos, a várnagy, az őr, a rendőrszolgák és a pusztázók voltak alárendelve.²³

²⁰ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.

²¹ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232. A debreceni tanácsstervezet: MNL HBML DbTI 5641/1872.

²² MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.

²³ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232. A szegedi pusztákhoz kirendelt rendőrség részére külön szolgálati szabályzatot készítettek, amelyet a kapitány terjesztett a törvényhatósági bizottság elé. MNL CSML Szeged Törvényhatósági Bizottságának Iratai 1872. IV. B. 1402. b 1. doboz (továbbiakban: MNL CSML TBI) 1872/12901.

A debreceni szabályzat értelmében az egyes osztályokba a következő személyeket sorolták: a főkapitány, egy fogalmazó, egy iktató, egy írnok, aki egyszersmind irattárnok is volt, további két írnok, hat biztos nappali szolgálatra és egy biztos éjjel-nappal a vasúti őrségen, egy biztos éjjelnappalra, mint felügyelő a városházánál, egy hajdú a főkapitányhoz és még 18 hajdú, amelyből három lovas szolgálatot teljesített. Az egyes osztályoknál a következő tisztviselők láttak el szolgálatot. Az első osztállynál egy alkapitány, egy fogalmazó és egy hajdú. A második osztállynál egy alkapitány, egy írnok és egy hajdú. A harmadik osztállynál egy alkapitány, egy fogalmazó és egy hajdú. A negyedik osztállynál egy alkapitány, három biztos és hét hajdú, amelyek közül egy hivatal-szolgaként dolgozott. Az ötödik osztállynál egy alkapitány, egy fogalmazó, egy írnok, három szállásbiztos és melléjük rendelt három hajdú, valamint egy hajdú, aki raktározó és előfogatállító is volt egyben.

Az osztályok belügyeire nézve a következőket határozták meg. A polgármester által az osztályokhoz utalt és az iktatói hivataltól átvett ügyiratokat az iktatókönyvbe vezették be, melynek rovataiban az osztályszámot, az iktatói számot, az ügy tartalmát, az elintézés idejét jegyezték fel és beiktatás után az osztályvezetőnek bemutatták, aki intézkedett a feldolgozásukról.

Az eljárás során az ügyeket az előadói ívbe foglalták és tartalmát pontosan feljegyezték. Ezt követően az osztályvezető határozati javaslatát és az ahhoz kapcsolódó indokolást röviden ismertették. Ha a tárgy előkészítéséhez a számvevőség, az adónyilvántartás vagy más hivatal felvilágosítására volt szükség, akkor azt is be kellett szerezni.

Az osztályvezető az osztályához tartozó ügyekről részletes felvilágosítást adott a tanácsnak, és köteles volt nemcsak az iratokból, hanem az egyes hivataloktól mindazt megtudni, ami szükséges volt az ügy elintézéséhez. Gondoskodott az ügyek gyors elintézéséről, ha pedig szükségessé vált, akkor a tisztviselők számára kiadványt szerkesztett. A tisztviselők és a hivatalok számára a kiadványokat nem határozat formájában, hanem levél és rendelvénnyel alakjában készítette el. Az ügyek pontos befejezésének idejét feltüntették az adott osztály iktató könyvében.

A hivatali pénzeket, melyek az osztályokhoz kerültek, az ügyirattal együtt nyomban az elnökséghez továbbították, aminek letéteményezéséről azonnal döntöttek.

Mindegyik osztály jegyzőkönyvet készített a hozzá utalt ügyekben, a felek kérelmét, panaszát és felvilágosítását írásba foglalták, és azt a köziktatókönyvbe bevezetve rendes beadványként kezelték és tárgyalták. Az osztályok a székepületben elkülönített helyiségekben működtek.²⁴

A rendőrkapitány és hivatala

Szegeden a rendőrkapitány, mint a rendőrség vezetője első fokon járt el a város egész területén minden olyan esetben, amelyet törvény, kormányrendelet vagy törvényhatósági szabályrendelet hatáskörébe utalt. Így feladatkörébe tartozott minden olyan ügy, amely a csend és a rend, a személy- és vagyonbiztonság fenntartására vonatkozott. A rendőrkapitány közigazgatási és rendőrségi ügyekben egyaránt hatáskörrel rendelkezett.

²⁴ MNL HBML DbTI 5641/1872. MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

zett.²⁵ A köz- és mezőrendőri kihágások felett is intézkedett, amennyiben utóbbiak bűnvádi eljárást vagy kártérítést nem vontak maguk után, vagyis, ha ezek az ügyek nem tartoztak a rendes bíróságok hatáskörébe.

Kezelte a tolonc- és cselédügyet az erre nézve fennálló szabályok szerint. Elintézte az utazási és vándorlási engedély iránti kérelmeket, tekintettel a kérelmezők hadkötelezettségére. Irányította a vásári rendőrséget. Kezelte a „barmász-rendőrséget,” kiállította a „marhajárlatokat,” és eljárta azon esetekben, amikor az e tárgykörbe tartozó okirat valódiságát és hitelességét kellett megvizsgálni. A „bitang” jószágokkal kapcsolatos ügyeket kezelte és az ilyen jószág tartásdíjáról, esetleg eladási áráról a tanácsnak beszámolt. A nyilvános mulatságok tartásához szükséges engedély iránti kérelmeket elbírált a közérkölcse tekintettel.²⁶

A cívisváros szabályzata a szegedivel szemben rendelkezett még a főkapitány által beszédett pénzekről és bírságokról, amelyekről külön naplót vezettek. A főkapitányt akadályoztatása esetében az alkapitány helyettesítette, akit a polgármester nevezett ki a főkapitány meghallgatását követően.²⁷

Mindkét köztörvényhatóság esetében a rendőrkapitány hatáskörébe utalt kérdésekben hozott határozatok ellen a fellebbezést a tanácshoz kellett benyújtani. Ha szükségesnek mutatkozott, akkor azt felterjesztették az illetékes szakminiszterhez.

A fellebbezést a rendőrkapitányi első és a tanács másodikfokú határozatok ellen a kihirdetésétől számított nyolc nap alatt kellett benyújtani a tanácsnak.²⁸

Az alkapitány mindazon teendőket teljesítette, amelyeket a rendőrkapitány ráruházott. Működése során a rendőrkapitány utasításait be kellett tartania. A rendőrkapitányt bizonyos esetekben polgármesteri felhatalmazás alapján helyettesítette.²⁹

A tiszti orvosi hivatal

Az egészségügyi tisztviselők legfontosabb feladatai a következők voltak: a betegségek keletkezésének és terjedésének meggátolása, a már megbetegedett és szegény sorsú személyek ápolása. Az egészségügyi feladatot ellátó személyek tekintetében Szeged városának szabályozása részletesebb volt, mivel itt az egyes szervek tételes felsorolásával és elemzésével is találkozunk, míg Debrecen szabályzata összefoglalóan, csak az egészségügyi személyzetről tett említést, s ezen belül taglalta az egyes hivatalokat.

²⁵ A szervezési munkálatok felterjesztését követően a belügyminiszter nem hagyta jóvá a rendőrkapitány kettős szerepét. A miniszter a rendőrkapitányt teljesen függetleníteni akarta a polgármestertől, amelyet szintén nem fogadtak el. Végül a „belügyér” jóváhagyta a szegedi rendőrkapitány kettős hatáskörét. RUSZOLY JÓZSEF: *Szeged szabad királyi város törvényhatósága 1872–1944. Tanulmányok és forrásközlés.* Szeged, 2004. 14–15. pp.

²⁶ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.

²⁷ MNL HBML DbTI 5641/1872.

²⁸ RUSZOLY JÓZSEF: *Tíz tanulmány a jog- és alkotmánytörténet köréből.* Szeged, 1995. 185. p. Lásd még: AH. 1871. december 9. 145. sz. A rendőrség szervezete. AH. 1871. december 23. 151. sz. A kapitányi hivatal újra szervezésének tervezete. AH. 1871. december 20. 150. sz. A kapitányi hivatal személyzete és közegei. VÖRÖS KÁROLY: *A polgári kori magyar törvényhatósági közigazgatás.* Budapest, 1956. 20. p. MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232., MNL HBML DbTI 5641/1872.

²⁹ MNL HBML DbTI 5641/1872., MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

Debrecenben a tisztii orvosi hivatal személyzete egy kórházi főorvosból, két alorvosból, kórházi gondnokból, két állatorvosból, egy bábából, négy betegápolóból és egy kórházi szolgából állt. A hivatalos teendőket az alábbi beosztás szerint teljesítették.

A főorvos felügyelt az egészségügyre vonatkozó tevékenységekre, különösen figyelemmel kísérte a városban felbukkant betegségeket, járványokat és azokról havi és évi kimutatást készített; megfigyelte a kóranyag fejlődését és terjedésére kedvező körülményeket, azoknak elhárítása iránt egészségügyi javaslatokat terjesztett elő a végrehajtással megbízott hivatalnokokhoz. Az időseket, a munkaképteleneket és a menedékházban ápoltakat orvosi felügyelet alatt tartotta. A város és az egyházak által segélyezett árvákat, a város szolgálatában levő cselédséget szükség esetében orvosi ellátásban részesítette. A rendes és pótsorozásoknál közreműködött. A helybeli gyógyszerárak felett gyakorolta az ellenőrzési jogot és a közintézetek számára kiszolgáltatott gyógyszerek árjegyzékét felülvizsgálta. A fegyencek orvosi felügyeletét is ellátta. A kórházi orvos gyógyította a városi árvákat, a szegényeket és a cselédeket. A főorvos akadályoztatása esetén ellátta helyette a munkát.

A két alorvos közül az egyik a fegyenceket gondozta naponta, míg a másik a kórháznál dolgozott. Mindkettőjük kötelessége volt a himlő elleni védőoltást, a halott vizsgálatot teljesíteni és a haláleseteket bejelenteni. A hozzájuk fordult árvákat, szegényeket és városi cselédeket orvosi ellátásban részesítették.

Az állatorvosok közül az egyik március 1-től november 1-ig a hortobágyi pusztán lakott és az ott lévő állatok egészségi állapotára felügyelt. A másik orvos ugyanezt a feladatot látta el, de a város területén. Naponta átvizsgálta a levágandó és a vasúton szállítandó marhákat, és jelen kellett lennie a heti vásárokon is. Mindketten ellátták a város tulajdonához tartozó állatok gyógyítását.³⁰

Szegeden az egészségügyi szolgálat két részből állt: az egészségügyi tisztii személyzetből és az egészségügyi bizottmányból.

Az egészségügyi tisztii személyzet egyik része kizárólag a közegészségügyi és az orvosrendőri feladatokkal foglalkozott, amelynek ellátásában egy városi tisztii főorvos, négy városi kerületi orvos, négy városi kerületi szülésznő és egy állatorvos vett részt. A másik része a közbetegápolással foglalkozott a városi kórházban, melyben közreműködött egy kórházi igazgató főorvos, egy kórházi másodorvos és egy kórházi gondnok.

A tisztii főorvos hatásköre a következő volt: az orvosrendőri vizsgálatokat teljesítette a törvények értelmében; felügyelte a lakóhelyek és az épületek állapotát; indítványban előterjesztette a járványos és a ragályos kórok megelőzésére szolgáló rendszabályokat és a járványok további terjedésének meggátolása tekintetében intézkedéseket hozott.

Felügyeletet gyakorolt az állatjárvánnyal kapcsolatos törvények szigorú betartása felett. A himlőoltás sikeres elvégzéséről és az oltási körök beosztásáról gondoskodott. Az élelem, a tápszerek és az italok minőségére és tartalmára felügyelt. A kéjhölgyek vizsgálata és a halottkémlés tekintetében is a főfelügyeletet gyakorolta. Ellenőrizte a gyógyszerárakat és ezek törvényes működését. Közreműködött a katonai és a honvédujoncozási bizottmányban, a letelepedő személyek orvosi és egészségügyi okleveleit megvizsgálta. A városi tanács útján negyedévenként egészségügyi jelentést küldött a belügyminisztériumhoz. A tanácsnak volt alárendelve és ettől kapta hivatalos utasításait.

³⁰ MNL HBML DbTI 5641/1872.

Szeged négy kerületében egy-egy kerületi orvos tevékenykedett. A városi tiszti főorvosnak alárendelten és utasításait a tanácstól csak a városi tiszti főorvos útján kaphatták. Feladataik a következők voltak: a kéjhölgyek heti kétszeri vizsgálata, az oltás és a halotti vizsgálat, a szegény betegek díjtan gyógyítása, a közegészségi és az orvosrendőri tárgyakra nézve segítség nyújtása a városi tiszti főorvosnak. A főorvosnak az írásos jelentéseket megküldték. Havonta felváltva a városházán a központi szolgálatot, úgynevezett inspectiot teljesítettek mindazon ügyekben, melyek feladatkörükhöz tartoztak.

Az állatorvos az állatgyógyászati és a barmászrendőri teendőket végezte, és ezekre felügyelt Szegeden. Kötelességeit külön utasításban határozták meg. A városi tiszti főorvos volt a felettese.

A kórházi igazgató-főorvos a fennálló szabályrendeletek és utasítások nyomán a városi tanácsnak alárendelten működött. Felügyelt mindazon ügyekre, melyek a kórházat nemcsak közegészségi, hanem közigazgatási szempontból is érintették, és ezeket vagy személyesen intézte el, vagy a kórházi gondnok, illetve a kórházi másodorvos segítségével. A főorvos a kórházban felvett betegeket legjobb tudása és lelkiismerete szerint kezelte. Mindennap a reggeli órákban beteglátogatást tartott, és minden egyes beteget tüzetesen megvizsgált. A kórházban, ha szükség volt, akkor a betegeket gondozta. Minden hónap végén írásos jelentést küldött a tanácshoz és a tiszti főorvoshoz, mely a betegforgalmat és az egyes betegségeket tartalmazta.³¹

A kórházi másodorvos kötelessége volt, hogy segítséget nyújtson a kórházigazgató főorvosnak a beteglátogatások, a vizsgálatok, a műtétek és más egészségügyi teendők alkalmával; a rendelvényeket feljegyezte; a gyógyszerútból érkezett szerekre felügyelt; a napi jelentéseket és az étlapokat szerkesztette; az orvosi felvételi könyvet vezette; a betegek étkezésének rendes szolgáltatására vigyázott; az ápolásban megbetegedett személyeket gyógykezelte és súlyosabb esetekben a kórházigazgató főorvosnak jelentést tett. Kórházi szolgálatát tekintetében a kórházigazgató főorvosnak volt alárendelve.³²

A mérnöki hivatal

Szegeden a mérnöki hivatal egy főmérnökből, két almérnökből, két útbiztosból és egy írnokból állt.³³ Debrecenben a két útbiztos helyett egy gyakornokot alkalmaztak.³⁴ Mindkét városban rögzítették, hogy a mérnököknek a korabeli követelményeknek megfelelő műszaki végzettséggel kellett rendelkezniük.

Szegeden a mérnöki hivatalnak két osztálya volt, nevezetesen az építőmérnöki és a földmérési ügyosztály. Mindegyikbe egy-egy almérnököt osztottak be a főmérnök felügyelete alatt.

Az építőmérnöki osztály kötelessége volt, hogy a város által előírányzott minden száraz és vízi építkezésre nézve javaslatot, tervet és költségvetést készítsen, az elrendelt

³¹ VÖRÖS, 1956. 20. p.

³² MNL HBML DbTI 5641/1872., MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

³³ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.

³⁴ MNL HBML DbTI 5641/1872.

építkezések vezetését és felülvizsgálatát véghezvigye. Az évi költségvetéshez szükséges adatokat összeállította és a közmunkaerő felhasználásáról évente tervet és elszámolást készített.

A másik osztály végezte a földméréseket és a fekraszokot. A kirendelést és a szolgáltatás elvégzését ellenőrizte, és erről a tanácsnak időnként jelentést tett. Az írnok segítette a munkálatok pontos rögzítését.

Az útbiztosok közreműködtek az útépitésnél, a javításoknál és a munkák kezelésében. Szükség esetén a hivatal egyéb feladatainak ellátásában is részt vettek.³⁵

Debrecenben jóllehet nem nevesítették a hivatal két osztályát, de feladatkörüket vizsgálva szinte teljes átfedést tapasztalhatunk. A debreceni szabályzat ugyanakkor rögzítette, hogy a főmérnök köteles volt a tanácsban megjelenni, és rendes tagja volt az építészeti és szépítészeti bizottságnak.³⁶

A mérnöki hivatalok mindkét városban a feladatkörükbe tartozó ügyekben jártak el, melyeket a közgyűlés, a polgármester és a tanács határozott meg.³⁷

A számvevőszéki hivatal

A számvevőszék a város számvizsgáló, ellenőrző és nyilvántartó hivatala volt. Debrecenben a számvevőszéknek két osztálya volt: a tulajdonképpeni városi számvevő hivatal és az adószámvevőszék.³⁸ E két osztály a főszámvevő vezetése alá tartozott. A számvevőhivatal köteleességét a következőkben állapították meg. Ellenőrzést gyakorolt a városi vagyon és pénzkezelés felett; a számadásokat átvizsgálta, azokat a tanács útján a közgyűlés elé terjesztette; az évi költségvetés előirányzatát megszerkesztette; a bevételek és a kiadások főkönyveit vezette; a város vagyoni és jövedelmi állapotát nyilvántartotta és a város követelését végrehajtotta. A leltárak készítésében részt vett. A számvevőnek kellett minden kiadást és bevételt ellenjegyezni. Minden hónap végén a házi és az alapítványi pénztári naplót a főkönyvvel az okmányok alapján szigorúan egybevetette; az alapítványi pénztárból kiutaltványozott összegek fizetési sorrendjét ellenőrizte; a városi cselédség ruhailletményeit, a városi középületek tűzkár biztosítását, nyilvántartotta a gázfogyasztást; a belső rőzsebiztosítási naplót naponta lezárta és a pénzt a házi pénztárnál elhelyezte. Az adószámvevőszék tisztviselői a következő személyek voltak: egy számvevő, egy írnok, hat adókievő és két adósürgető.³⁹

Szegeden az adószámvevőszék teendői a következők voltak. Megvizsgálta a kifizetés végett benyújtott számlabeli vagy egyéb követeléseket. Az évi költség-előirányzatot (budget), szem előtt tartva a szervezési munkálatnak ide vonatkozó határozatait a háztartási osztály előadójával és a főkönyvvivővel összeállította. A város tulajdonát képező haszonbérben lévő földterületeket, a királyi kisebb haszonvételeket, a javadalmakat, a vállalatokat, az évi terményeket és jövedelmeket (fütermés, nádlás, stb.) nyilvántartotta

³⁵ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.

³⁶ MNL HBML DbTI 5641/1872.

³⁷ MNL HBML DbTI 5641/1872., MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

³⁸ AH. 1871. december 2. 142. sz. Az adószámvevőszéki ügyosztály. A szegedi számvevőszék részt vett a költségvetési tervezet elkészítésében, amelyre példa: MNL CSML Sz. Kjkv. 1872:499.

³⁹ MNL HBML DbTI 5641/1872.

és az ezekkel kapcsolatos szerződések lejáratának vagy a hasznosításnak az idejét a tanácshoz a lejárat előtt hat hónappal bejelentette.⁴⁰

A számvevőség részt vett a tanács vagy az elnökség által kitűzött időben a pénztáraknak azonnali megvizsgálásában, a pénztárt kezelő személyzet változásakor a pénztár átadásában és a városi vagyoni leltározásában. Összeállította és nyilvántartotta a pénztáraknál a kifizetési és a bevételi járandóságokat. Felügyelt az évi költségelőirányzat szoros betartására, és észrevételeit írásban közölte a főkönyvvivővel és a tanáccsal. A város hatósága alatt álló pénztárak, valamint az alkamarás, az erdőmester, a kórházi gondnok és a szállásbiztos évi számadásait részletesen átvizsgálta.⁴¹

Az utalványozás kétféle lehetett: tanácsi vagy elnöki. Az elnökség 500 Ft-ig utalványozhatott, amelynek keretében, ha külön közgyűlési vagy tanácsi felhatalmazása volt, a számlákat a számvevőséghez utasította. Azokat átvizsgálta és helyességük megállapítását követően az illetékes személynek kiadta.

A számvevő a főkönyvvezetővel együtt állapította meg a jóváhagyott költségelőirányzat alapján a bevételi és a kiadási címeket. A főkönyvvel megegyező nyilvántartást vezetett, amelybe az utalványokat is beírták. Az utalványozási címeket a számvevőség adta meg és jegyezte fel.

Ha szabálytalanság merült fel az eljárással kapcsolatban, akkor a számvevőség további intézkedés végett az ügyet a tanácshoz terjesztette.

A hivatalhoz érkezett számlák és készpénzbeli követeléseket haladéktalanul, de legkésőbb a benyújtási határidőtől számított 15 nap alatt kellett elintézni.

Szegeden e területen dolgozott a főszámvevő, az alszámvevő, a négy főszámtiszt és egy írnok. A főszámvevő feladatkörébe tartozott a teljesítések ellenőrzése, továbbá a költségelőirányzat összeállítása és a leltározás. Részt vett a várost érintő adásvételek, árverések, pénzbehajtások és kölcsönfelvételek lebonyolításában és egyéb a várost érintő pénzügyi műveletekben. Az alszámvevő helyettesítette a főszámvevőt akadályoztatása esetén, és rendszerint a főszámvevő által kiosztott teendőket végezte.

Az árvaszéki számvevő az árvaszék rendes tagja és előadója volt Szegeden, s az árvaszéki üléseken szavazati joggal rendelkezett. A magángyámok számadásait ellenőrizte. Az árvatári naplót minden hónap elején leellenőrizte. Vizsgálata eredményéről minden hónapban az árvaszéknek jelentést tett. Felügyelt arra is, hogy az árvatári tisztviselő az évi számadásokat átvizsgálás végett a megszabott időben bemutassa. E számadásokat átvizsgálta és az eredményről az átvételtől számított hat hét alatt az árvaszéknek jelentést tett. Az árvatári vizsgálatokban részt vett. Az árvaszék költségelőirányzatát évenként a közgyámmal együttesen határozta meg.⁴²

A debreceni számvevőség összetétele ettől egy kicsit eltért. A tulajdonképpeni városi számvevő hivatal egy fő- és két alszámvevőből és három számtisztből állt. A szám-

⁴⁰ Magyar Nemzeti Levéltár Bm Általános Iratok, 1871. V. kútfő, 11. tétel, k 150.: Az 1871. július 20-án kelt 18202. sz. körrendeletben kérte a belügyminiszter, hogy a királyi kisebb haszonvételek, különösen az italmérés kapcsán válaszoljanak arra, hogy ezt a jogát hogyan gyakorolja a város. MNL HBML DbTI 5641/1872., MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233. Hivatali feladatkörében eljáró adószedő sikkasztást követett el Szegeden: MNL CSML Sz. Kjkv. 1873:37.

⁴¹ AH. 1871. november 29. sz. 141. sz. A főszámvevőség vagy is főkönyvvitel.

⁴² MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.

vevők egyike az árvaszéknél tevékenykedett. Az adószámvevőség tagja volt egy számvevő, egy írnok, hat adókievítő és két adósürgető.⁴³

A gazdasági hivatal

A gazdasági ügyek elintézése Szegeden a gazdasági hivatal feladatkörébe tartozott, ami egy gazdasz, egy segéd és egy írnokból állt. Debrecenben külön osztály intézte a gazdasági ügyeket.

Kötelessége volt a város fekvő és ingó vagyonára, a terményekre és az eszközökre felügyelni, azokról leltárt vezetni és évente a számviteli szabályok szerint rendes számadást tartani. Gondoskodott a járandóságot képező termények, írószerek és a háztartáshoz szükséges eszközök beszerzéséről és kiszolgáltatásáról, e tekintetben a tanács utasításai alapján járt el. A városi cselédség ruházatának elkészítéséről, az ingó vagyon folyamatos karbantartásáról és a mutatkozó szükségletek előállításáról is gondoskodott. A város fogatait karbantartotta. A város leltározott vagyonába felvett, időközben használhatatlanná vált tárgyak jegyzékét évente a tanácshoz beadta. Felügyelt a város szegényápoló intézetére, az ott elhelyezett személyekre, akik fölött a házi fegyelmet is gyakorolta. Az ápolóban a helyiségek, fekhelyek és az ápoltak ruháinak tisztaságára, gondot fordított ezen személyek ételmezésére gondot fordított. Mindezekről jelentést tett a tanácsnak.⁴⁴

Az erdészeti hivatal

Szegeden az erdészeti hivatalban egy erdőmester és egy erdész dolgozott. Irányítása alatt álltak az új-szegedi népkerti kertész és az erdőcsőszök.⁴⁵ Debrecenben az erdészeti személyzet elnevezéssel találkozunk, amely állt egy erdőmesterből, négy erdészből, egy gyakornokból és 42 erdővédőből.⁴⁶

Az erdőmester alapfeladataként mindkét helyen a város határában lévő erdőkre, erdei területre, csőszházakra, nyilvános séta és befásított helyekre, az országutak szélén levő fákra történő felügyeletet jelölték meg, illetve azt, hogy a vadászati tilalom fenntartásáról a rendőrséggel együttesen intézkedjen. Az erdei területen elkövetett mezőrendőri kihágásokat bejelentette. Az erdők fenntartása tárgyában a tanácshoz javaslatot terjesztett be, és általában gondoskodott mindarról, ami a város erdészeti vagyonának gyarapításához és hasznosításához szükséges.

A szegedi szabályzat az erdőmester feladatkörébe sorolta még gyümölcsfanesemesítést, a selyemhernyó tenyésztésre és ennek terjesztésére vonatkozó felügyeletet. A facsemetékről, a tűzifákról, a rőzséről, ugyanúgy mint az erdei eszközökről rendes számadást vezetett. Az erdei jövedelmekről és kiadásokról évente költségelőirányzatot készített.⁴⁷

⁴³ MNL HBML DbTI 5641/1872., MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

⁴⁴ MNL HBML DbTI 5641/1872., MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

⁴⁵ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.

⁴⁶ MNL HBML DbTI 5641/1872.

⁴⁷ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.

Debrecenben rögzítették még, hogy az erdőmester megjelent a tanácsban, ha meghívták és rendes tagja volt a gazdasági bizottságnak. Segítséget nyújtott a külső rendőrségnek és a kapitányi hivatalnak.⁴⁸

A tiszti ügyész

Mindkét város esetében a tiszti ügyész jogait és kötelezettségeit az 1870:XLII. tc. a 9., a 47., a 60., a 77. és a 80. §-ai szerint állapították meg. Az idézett szakaszokban meghatározott kötelezettségeken felül a közgyűlés, a tanács és a szakbizottságok rendelete és felhívása folytán a hozzá utalt ügyekben jogi véleményt nyilvánított. A várost érintő perekben eljár, azok végeredményéről jelentést tett, amennyiben pedig megegyezésre volt lehetőség, vagy annak létrejötte a város érdekében célszerűnek mutatkozott, akkor a szükséges intézkedéseket megtette. A hozzá utalt ügyekről naplót, a perekről jegyzéket vezetett és az utóbbiakról negyedévenként táblás kimutatást készített, melyben a végrehajtás alatt álló ügyeket feltüntetette. E táblázatot a polgármester elé terjesztette.⁴⁹

Szegeden a szabályozás kitért az alügyészek alkalmazására is. A főügyész mellett foglalkoztattak egy alügyészt, aki az előbbi személy akadályoztatása esetén mindazon kötelességeket teljesítette, melyeket a törvény és a szervezeti szabályzat a tiszti ügyészre ruházott. Rendszerint azonban az árvaügyekkel is foglalkozott, az árvaszéki üléseken és tanácskozásokon részt vett, az árvaszéki határozatok ellen, ha az árvák és a gondnokoltak érdeke azt kívánta, akkor fellebbezést nyújtott be. Az elszámolni vonakodó gyámokat és gondnokokat, vagy azok örököseit felhívási perrel számadásra kényszerítette. A gyám és gondnoki számadásokból eredő és jogerőre emelkedett elmarasztalásokban foglalt összegeknek a behajtását végrehajtotta és minden, az árvák és a gondnokoltak ügyeit érintő peres ügyekben az árvaszék utasítása szerint járt el. A szerződések és a jogi ügyek kapcsán elmondta véleményét. A pénztár vizsgálatánál, átadásánál és átvételénél jelen volt és gondoskodott arról, hogy az árvaügyekben a törvényeket, a rendeleteket és a helyhatósági szabályokat betartsák. Az ügykörére vonatkozó hatánapokról nyilvántartást, a kezelésére bízott perekről perlaajstromot vezetett, továbbá negyedévenként a perek állapotát és a végrehajtás alatti ügyeket, különösen a végrehajtás folyamatát feltüntető kimutatást készített. Az árvatártól kapott előlegről az árvaszéknek beszámolt.⁵⁰

A levéltárnok

A levéltári hivatal mindkét városban egy levéltárnokból és egy segédből állt. A levéltár őre a levéltárnok volt. A titkos levéltár egy-egy kulcsát a polgármester, a főjegyző, az egyik tanácsnok és a levéltárnok őrizte. A szegedi szabályzat azt írta elő, hogy a kezelés rendjét a polgármester a főjegyzővel és a levéltárnokkal egyetértésben határozza meg.⁵¹

⁴⁸ MNL HBML DbTI 5641/1872., MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

⁴⁹ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.,

⁵⁰ MNL HBML DbTI 5641/1872., MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

⁵¹ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.

Debrecenben ezzel szemben konkrétabb rendelkezéssel találkozhatunk. A levéltár a közlevéltárnok felügyelete alatt állt. Az eredeti okmányokat csak a tisztviselőknek adhatta ki meghatározott időre. A hiteles másolatokat kiszolgáltatta, a levéltárrendezést folyamatosan ellátta, a régebbi iratokat rendbe rakta és az újakat megfelelően kezelte.⁵²

A közlevéltár a főjegyző, illetve a levéltár rendezésére felügyelő bizottmány irányítása alatt állt.⁵³

A segéd- és kezelőszemélyzet

A szegedi szabályzat rögzítette a debrecenivel szemben az ide tartozó hivatalokat, illetve a tisztségviselők hatáskörét.

Szegeden a fogalmazók a tanácsi osztályokban tevékenykedtek. Az osztályokba került ügyek feldolgozását az osztály főnökének utasítása szerint végezték. Az osztályvezetők akadályoztatása esetén az osztály ügyeit intézték és azokat a tanácsülésen referálták, ahol azonban szavazattal nem rendelkeztek.⁵⁴

A főpénztári ellenőr a főpénztárnok által teljesített bevételek és kiadások felett őrködött és a pénztárnok kezelését ellenőrizte. A kiadásokról és a bevételekről a tárgy rövid megnevezésével és az utalványcím beiktatásával pénztári naplót vezetett. E naplóban a főpénztár egyenlegéről naponként kimutatást készített. A főpénztárnokkal együtt aláírta és a kimutatott egyenleget a következő napra átvette, amelyet követően a naplót mellékleteivel könyvelés végett a főkönyvvivőnek kézbesítette.

A pénztári naplót minden hónap végén be kellett kötetni és a számvizsgálat miatt meg kellett őrizni, amelyet az irattárba helyeztek el. A főpénztári ellenőr a főpénztárnok által kiállítandó nyugtákat ellenjegyezte. A pénztár egyik kulcsát őrizte. A főpénztárnok akadályoztatása esetén helyettesítette.⁵⁵

Az adószedői ellenőr felügyelte az adószedőt és vezette a naplót. A pénztár egyik kulcsát őrizte és az adószedővel egyetemleges felelősséggel tartozott. A naplót mindennap lezárta és azt az adószedővel együtt aláírta. Ha valamilyen probléma merült fel, akkor megtette a szükséges intézkedéseket. Ha ez is eredménytelen volt, akkor a tanácsot értesítette. Az évi számadásokat elkészítette. Az adószedőt akadályoztatása esetén helyettesítette.⁵⁶

Az adónyilvántartó a föld és a házadó nyilvántartását vezette, a birtokváltozásokat a telekkönyvi törvényszék határozatai értelmében a birtokíveken pontosan rögzítette és az éves összesítést végrehajtotta. A földadót kivetette és az új házszámokat megállapította. A feleknek a föld- és házadó mennyiségét az ingatlanok átruházása vagy egyéb előfor-

⁵² MNL HBML DbTI 5641/1872.

⁵³ MNL HBML DbTI 5641/1872., MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

⁵⁴ MNL CSML Sz. Kjkv.1871:233. Debrecenben is voltak fogalmazók, mert a tisztújításokon már szerepeltek. MNL HBML Debrecen város közgyűlésének jegyzőkönyvei: IV. B. 1108/a 3-4 kötet, 1870–1872. (továbbiakban: Db. Kjkv.) 1872:65-68.

⁵⁵ MNL CSML Sz. Kjkv.1871:233.

⁵⁶ MNL CSML Sz. Kjkv.1871:233. Szintén voltak ellenőrök Debrecenben is: házipénztári és adópénztári ellenőr. MNL HBML Db. Kjkv. 1872: 40-41.

duló esetekben díj nélkül kiszámította, ezen összeget feljegyezte és arról külön hivatalos bizonylatot kiállított.⁵⁷

Az árvtári ellenőr felügyelte a pénztárt, annak egyik kulcsát magánál tartotta, vezette a naplót és a számadási könyveket. A pénztárnokkal egyetemleges felelősséggel tartozott.⁵⁸

A letéttári ellenőr felügyelte a pénztárnokot és vezette a naplókat. A pénztárnokkal egyetemlegesen felelt és a számadásokat együtt készítették, valamint a pénztár egyik kulcsát őrizte.⁵⁹

A számvevői számtisztek átvizsgálták a főszámvevő vagy helyettese által hozzájuk utalt számlákat, számadásokat és elkészítették a fogalmazványokat.⁶⁰

A könyvvivői számtiszt teljesítette a bevezetendő lejáratú és egyéb mellékkönyvek vezetését és a főkönyvvivő által reá bízott ügyeket.⁶¹

A pénztári tiszt helyettesítette az ellenőrt. Feladatait a főpénztárnok állapította meg, az árveréseknél a pénzbeszedést végrehajtotta, amelyet a főpénztárnak átadott.⁶²

Az adótisztek vezették a városrészi főadókönyveket és a mellékdíjak főkönyveit. Minden év végével lezárták az adófőkönyveket és az adózók könyveit összesítették, emellett kiszámították a végösszesítést a hátralék és a túlfizetés világos feltüntetése mellett. A következő évre vonatkozóan az új főkönyveket elkészítették. Az adóbefizetéseknél a fél által bemondott összeget a hátralékra tekintettel, a hátralék után lejárt kamatok kiszámítását a királyi és a városi pótdadó arányában felosztották, amelyeket az adókönyvecske fizetési rovatában beírtak. Ha eltérés vagy bármilyen probléma merült fel, akkor az ügyet az adószedővel és ellenőrrel együtt kivizsgálták. A hátralékosok névszerinti és részletes kimutatását is elkészítették.⁶³

Az iktató kezelte az általános iktatókönyvet, azon szabály szerint, amelyet az iroda-ügykezelésére nézve a polgármester és a főjegyző állapított meg.⁶⁴

A kiadó vezette a kiadmányozást és felügyelt az irodai írnokokra. Kezelésre nézve és az irodai ügyvitel tekintetében a polgármester és főjegyző állapította meg a részletes ügymenetet.⁶⁵

A szállásolási biztos nyilvántartotta a hadsereg és a honvédség szabadságos és tartalékos tagjait egy írnok segítségével. Intézkedett a sorkatonaság és a honvédség ideiglenes és állandó elszállásolásáról. Megoldotta a tiszti, az irodai, a raktári és egyéb helyiségek bútorozását a tanács jóváhagyását követően. Gondoskodott, hogy az elszállásolt katonaság és honvédség után fizetendő illetmény, úgymint a tiszti lak, az irodai és egyéb helyiségek használatáért járó díj a város pénztárába befizetésre kerüljön, vagy azt a magánszemélyek megkapják. A katonatiszti bútorokról leltárt és számadást vezetett, karbantartásukról intézkedett.⁶⁶

⁵⁷ MNL CSML Sz. Kjkv.1871:233.

⁵⁸ MNL CSML Sz. Kjkv.1871:233.

⁵⁹ MNL CSML Sz. Kjkv.1871:233.

⁶⁰ MNL CSML Sz. Kjkv.1871:233., MNL HBML Db. Kjkv. 1872:37.

⁶¹ MNL CSML Sz. Kjkv.1871:233.

⁶² MNL CSML Sz. Kjkv.1871:233.

⁶³ MNL CSML Sz. Kjkv.1871:233.

⁶⁴ MNL CSML Sz. Kjkv.1871:233., MNL HBML Db. Kjkv. 1872:59.

⁶⁵ MNL CSML Sz. Kjkv.1871:233., MNL HBML Db. Kjkv. 1872:58.

⁶⁶ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233., MNL HBML Db. Kjkv. 1872:82.

Az útbiztosok a mérnöki hivatal tisztviselői voltak, és mint ilyenek a főmérnök felügyelete alatt álltak. Kötelességeik teljesítése során be kellett tartaniuk az 1870. évi május 9-én tartott közgyűlésen a 92. sz. alatt megállapított utasításokat.⁶⁷

A város belterületére négy és a külterületére két csendbiztost alkalmaztak, akik a vásárbiztossal együtt a rendőrkapitány felügyelete alatt álltak.⁶⁸

Szegeden külön szabályzatban rendezték a kórházi gondnok feladatát, míg Debrecenben ezt az egészségügyi és közkórházi bizottmányon belül intézték el. A szegedi gondnok kötelességei a következők voltak. A betegek felvételét pontosan rögzítette. Minden egyes betegről felvétele után honossága és vagyonbeli állapotára vonatkozó jegyzőkönyvet készített. Felügyelt a cselédségre, a betegszobák és az egész ház tisztaságára. Minden egyes beteg számláját, valamint a számadási kimutatásokat elkészítette, és ezeket a tápdíjak beszerzése céljából a városi tanácshoz benyújtotta, amelyeket a számvevő által történt megvizsgálás után a belügyminisztériumhoz felterjesztett.

A kórházhoz tartozó bútorokról, ruhákról, ágyneműkről, a kórházi ingó vagyonról leltárt vezetett, és évente rendes számadást tartott. A kórházi gondnok a kórházi szolgálat teljesítése tekintetében a kórházi igazgató főorvos felügyelete alatt állt.⁶⁹

Debrecenben érdekes módon nem találunk említést a várnagyról. Szegeden a szék-épületre felügyelt, a hivatalszobák rendszerinti tisztítása és fűtése, az őrszolgálat pontos és folyamatos ellátása tartozott feladatkörébe.⁷⁰ A letartóztatott egyéneket nyilvántartotta és azok számára kijelölt helyiségekre, mind tisztasági, mind biztonsági tekintetben felügyelt. Gondoskodott arról, hogy a kitoloncolt személyekre vonatkozó rendelkezéseket betartsák és az ezzel kapcsolatos költségekről készített jelentést a tanácshoz eljuttassák. A rendőrkapitánynak alárendelve dolgozott.⁷¹

A gazdaszsegéd a gazdasági hivatalban dolgozott. A gazdasz felügyelete alatt állt, akinek utasításai szerint a rá bízott ügyeket elvégezte.⁷²

A levéltári segéd a levéltáros mellett a levéltár kezelésében közreműködött.⁷³

Az írnokok a hivatalokban dolgoztak és kötelesek voltak mindazt végrehajtani, amit az irodaigazgató, a kiadó, illetve a hivatalfőnök rájuk bízott.⁷⁴

Az erdész az erdészeti hivatal tisztviselője volt és közvetlenül az erdőmester felügyelete alatt állt. Ellenőrizte a város belső faiskoláit, a fatenyésztést és a nemesítést. Emellett a selyemtenyésztés előmozdítása is feladatkörébe tartozott.⁷⁵

A debreceni szülésznők (bábák) jogállását szintén a már fent említett egészségügyi és közkórházi bizottmányon belül rendezték, míg a szegedi szabályzatban a szülésznők feladatkörét külön alponthoz rögzítették a segéd- és kezelőszemélyzetre vonatkozó fejezetben belül. Minden városrészben egy-egy szülésznőt alkalmaztak. Kötelességük volt a

⁶⁷ MNL CSML Sz. Kjkv. 1870:92., MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233., MNL HBML Db. Kjkv. 1872:84.

⁶⁸ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233., MNL HBML Db. Kjkv. 1872:69., 85. Debrecenben vásárbíróvá választottak: MNL HBML Db. Kjkv. 1872:64.

⁶⁹ MNL HBML Db. TI 5641/1872., MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

⁷⁰ Valószínű, hogy Debrecenben is volt olyan személy, aki betöltötte a „gondnoki” feladatkört, annak ellenére, hogy nincs megemlítve a szervezeti szabályzatban.

⁷¹ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

⁷² MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

⁷³ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233., MNL HBML Db. Kjkv. 1872:83.

⁷⁴ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233., MNL HBML Db. Kjkv. 1872:86.

⁷⁵ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233., MNL HBML Db. Kjkv. 1872:48-51.

szolgáltatukat igénylőknek kivétel nélkül segítséget nyújtani. A rókusvárosi szülésznő végezte el a közkórházban szülő nők mellett a szülésznői teendőket. A szegények körül tanúsított tevékenységükért a szülésznők számára a rendes fizetésükön túl esetről-esetre meghatározott jutalomdíjat helyeztek kilátásba. Közvetlenül a tisztí főorvos és az illetékes kerületi orvos felügyelete alatt álltak.⁷⁶

Szegeden az adóbehajtók az állami és a városi adóilletékek behajtását az 1868:XXI. tc. és az 1870:LV. tc. alapján intézték.⁷⁷ Az adóintők kiküldték az adófelhívásokat azon utasítás szerint, amelyet az adószedőtől kaptak.⁷⁸

A kézbesítők a közgyűlési, a tanácsi, a polgármesteri és az árvaszéki határozatok kézbesítését végezték. Az irodai ügykezelést a polgármester és a főjegyző által megállapítandó szabály alapján végezték.⁷⁹

A szolgák és a cselédek

Különálló fejezetként a szolga- és a cselédsemélyek körét szintén csak a szegedi szabályzatban találhatjuk meg. Az ellátott feladatok alapján ide a következő tisztségek tartoztak: a hivatalszolgák, az őrszolgák, a rendőrök, a pusztázók, a kocsisok, a toronyőrök, az erdészeti és a kórházi szolgák. A hivatalszolgák tisztán tartották az egyes épületeket. A munkaidejük alatt a hivatalfőnök utasításait kellett betartani.

Az őrszolgák száma 13 volt, akik közül egy mint tizedes az őrszolgálat pontos teljesítésére felügyelt. A széképületben a nyitvatartási ideje alatt éjjel-nappali, a pénztárak és a fogházi helyiségek mellett éjjeli őrszolgálatot teljesítettek. A várnagy közvetlen irányítása alatt álltak.

Nyolc rendőrszolgát neveztek ki a belterületi csendbiztosok mellé, a vásárbiztos mellé és a tiszai hídhoz pedig kettőt alkalmaztak. Összesen 36 főben állapították meg a létszámukat. A csend- és vásárbiztos melletti rendőrök, a híd rendőrök a rendőrkapitánynak alárendelve tevékenykedtek, akinek utasításait teljesíteni kellett. A rendőrszolgálat külterületi teljesítése közben a két külső csendbiztos parancsait kellett figyelembe venni, akinek felügyelete alatt 20 pusztázó állt.

A város fogatai mellé két kocsiszt alkalmaztak, akiket a gazdasz irányított.

A széképületi, valamint felső- és alsóvárosi tornyokban alkalmazott két-két, összesen hat toronyőr munkáját a rendőrkapitány felügyelte.

Az erdészeti szolgák szabályozását változatlanul hagyták addig, míg azok rendezése, beosztása és járandósága tekintetében a gazdasági bizottság javaslata alapján más intézkedés nem történik.

A kórházi szolgálatszemélyzet egy ajtóőrből, egy udvarosból, egy férfi és hét női ápolóból és egy mosónőből állt. A kórházat igazgató főorvostól és a kórházi gondnoktól kapták feladataikat.

⁷⁶ MNL CSML Sz. Kjkv. 1872:198. A szülésznőkkel kapcsolatos hivatali dolgaikat határozta meg. MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233., MNL HBML Db. Kjkv. 1872:88.

⁷⁷ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

⁷⁸ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233., MNL HBML Db. Kjkv. 1872:80-81.

⁷⁹ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

Szeged tisztviselői kara – beleszámítva az árvaszéki tisztviselőket is – összesen 37 személyből, a segéd- és kezelőszemélyzet az árvaszéknél alkalmazandók betudásával 77 egyénből állt, valamint a szolgák és cselédek száma 133 volt. Debrecenben a segéd-, kezelő- és szolgálószemélyzet száma 440 fő volt.⁸⁰

A napi és ételmezési díj

A két városban az alábbi feltételek vonatkoztak a napi és ételmezési díjak kifizetésére. A kiküldetések alkalmával, ha az nappalra esett a kiküldött tisztviselőnek, a segéd- és kezelőszemélyzetnek, a bizottsági tagoknak napidíj, a szolgáknak és a cselédeknek ételmezési díj járt.

A napi és ételmezési díjak felszámítására nézve a következő szabályokat hozták. A felszámításnál az elindulás idejét pontosan rögzíteni kellett. Ha az elindulás és a visszaérkezés a nappali órákban történt, akkor a díjat az egész napra fel lehetett számítani, ellenben az éjjeli indulás esetében csak az előző nap estéjéig lehetett a díjakat követelni.

Az erdőmester, a pusztai- és az útbiztosok, a tanyai kézbesítők, az adóbehajtók, az intők és a pusztázók a város határán belül csak abban az esetben tarthattak napi, illetve ételmezési díjra igényt, ha hivatásukhoz nem tartozó ügyekben küldték ki őket. Az útbiztos a város belterületén kívüli működése ideje alatt fuvarozási feladatot kapott, akkor fuvardíjának megtérítését követelhetette.

A kiküldöttek a napi, illetve az ételmezési díjon felül csak a szoros értelemben vett útiköltséget számolhatták el. Az útiköltség alatt értették a következőket: a fogatbért és a vasúton vagy a gőzhajón történt szállításért fizetett tarifatartó összeget. A vasúti vagy a gőzhajó állomásokig vagy azokról a leszállóhelyig használt bérkocsi díját, a vendéglői szállásbért, az étkezési költséget, az ajándékot és bármi egyéb ilyenmű kiadást nem lehetett elszámolni.

Olyan kiküldetéseknél, amelyek teljesítésére fogatot használtak, a város fogatait kellett igénybe venni, és ezen esetekben a lovak ételmezéséért fizetett összeget mint útiköltséget számolhatták el. Fogadott fogatot csak elnöki jóváhagyás mellett lehetett használni.

A napi és az ételmezési díjakat számlákkal kellett igazolni. A számlán fel kellett tüntetni a kiküldetést tartalmazó tanácsi, közgyűlési, árvaszéki határozat idejét és számát, az elindulás és visszaérkezés idejét, az egy napra és a kiküldetésben eltöltött egész időre járó napi és ételmezési díj nagyságát.

Az ételmezési díjat szolgák és cselédek számára napi 50 kr-ban, a város határán kívül pedig egy forintban határozták meg.⁸¹

⁸⁰ MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:232.

⁸¹ MNL HBML DbTI 5641/1872., MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233. A szabályozás jellegéből és tartalmából következtethetünk arra, hogy a főispánok is leggyakrabban fogatokkal utaztak az irányításuk alá rendelt városok között.

A leltározásra vonatkozó szabályok

A pénztárkezelési rendszer változásának, illetve az új rendszernek az alapja a leltár lett, melyet azonnal el kellett készíteni. A leltár tárgya a város vagyona (az ingatlanok, a királyi kisebb haszonvételek és egyéb javadalmak, az ingók, a követelések és tartozások, az alapítványi és bizományi tételek) volt.

A leltári rovatokba a tárgyak becsértékét kellett feltüntetni. A becsérték az ingatlanoknál az adó százszorosa volt. Az épületeknél esetenként kellett azonban megállapítani az értéket. A királyi haszonvételeknél és egyéb javadalmaknál tízévi jövedelem átlagát vették figyelembe, míg az ingóknál továbbra is a becsértékét vették alapul.

A követelések értékét, illetve behajthatóságát egy bizottság bírálta el, és eszerint kellett osztályozni is őket.

A leltározást a főszámvevő, a tiszti ügyészi főkönyvvivő, a főmérnök, a gazdasz, az erdőmester, a kórházi gondnok, a szállásbiztos, a várnagy és a szakértő bizottsági tagok végezték. Egy tanácsnok elnöklete alatt működő bizottmányt hoztak létre e feladat ellátására.

A leltár összeállítását követően elrendelték a könyvelést. Miután az ellenőrzés mindenre kiterjedt az eddigi számvizsgálati rendszer helyett a főkönyvek, a mellékkönyvek és a számadások átvizsgálását egy a törvényhatósági bizottság által kirendelt szakértői küldöttség végezte. A küldöttség jelentését a legközelebbi közgyűlésnek kellett bemutatni.⁸²

Szeged és Debrecen köztörvényhatósági szervezetét a belügyminiszter a felterjesztés nyomán véglegesen helybenhagyta. A két szervezeti szabályzat összehasonlító vizsgálatából kiderül, hogy több helyen a szegedi részletesebb volt. Pontosabban határozta meg a testületi szervek (pl. a városi tanács) és az egyes tisztségviselők feladatait. A hivatalnokok, a segéd-, a kezelő- és a szolgaszemélyzet hatáskörét és eljárást is rögzítették, amelyet a debreceni szabályzat csak röviden említett. Debrecenben nagyobb hangsúlyt fektettek a testületi szervek hatásköreinek a meghatározására.

Az elfogadott szervezeti szabályzatok olyan jelentős fordulópontjai voltak a közigazgatási reformnak, amelyek hosszú időre meghatározták a városok felépítését.

Álláspontom szerint a szervezeti szabályzat volt a köztörvényhatósági törvény gyakorlati megvalósulásnak egyik legfontosabb eredménye. Mindkét szabályzatban jól tükröződnek azok a helyi jellegzetességek, amelyek a városok eltérő fejlődéseinek következményei. Ez a közigazgatási szervezet maradt fenn lényegében az egész dualizmusban kisebb módosításokkal.

Forrásközlés:

A Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltárának könyvtárában megtalálható a városi tanács segédhivatalainak működésével kapcsolatos szabályzat, amelyet jelentőségénél fogva teljes egészében közlésem.⁸³

⁸² MNL CSML Sz. Kjkv. 1871:233.

⁸³ *Szeged. Szab. Kir. Város Tanácsa segédhivatalának (ígtató, kiadó és levéltár) ügyviteli szabályzata.* In.: Szeged Szab. Kir. Város törvényhatóságának szabályrendeletei. I. kötet, Kiadja Szeged. Szab. Kir. Város közönsége, Szeged, 1904. 3–11. pp.

Igtatóhivatal

1. §. Az igdtató vezeti a város tanácsi és másodfoku kihágási bírósági, továbbá a köz-igazgatási bizottsági, közigazgatási bírósági és erdészeti bizottsági igdtató könyveket.

2. §. A beadványok délelőtt 8–12 óráig, délután pedig az ünnep- és vasárnapokat kivéve, 3–5 óráig fogadtatnak el és még az nap mulhatlanul beigtatandók.

3. §. Az igdtató-könyvek közül a városi tanácsi és másodfoku kihágási bírósági igdtató-könyvek a főjegyzőnek, – ellenben a többi igdtató-könyvek a polgármesternek – ünnep- és vasárnapokon d. e. 11 órakor, hétköznapiokon pedig d. u. 5 órakor bemutatandók.

A bemutatást megelőzőleg az igdtató az igdtató-könyveket lezárási záradékkal és névalírásával látja el.

A polgármester, illetőleg a főjegyző a bemutatott igdtató-könyvi ivatek átvizsgálják, a netán tapasztalando szabálytalanság helyreigazítása vagy hiány pótlása iránt nyomban intézkednek s a lezárási záradékot, ugyszintén a külön álló ivatek névalírásukkal szintén ellátják.

4. §. Magán felek az igdtató-könyvekbe be nem tekinthetnek.

Magán feleknek a szükséges értesítést az igdtató a 2. §-ban jelzett hivatalos órák alatt megadni köteles.

5. §. A tanácsi ügyosztályoknak és segédhivatalok, valamint a kebelbeli alantás hatóságok (kapitányi tisztség, adóhivatal, stb) ügydarabokat nagyobb számban csakis hétköznapiokon délelőtt küldhetnek az igdtatóhivatalba beigtatás végett.

Sürgős természetű vagy határidős ügyiratokat azonban ünnep- és vasárnap délelőtt, ugyszintén hétköznapi délután is tartozik az igdtató és hivatalos órák ideje alatt beigtatás végett átvenni.

6. §. Az igdtató a hozzá érkezett ügyiratokat a megfelelő igdtató-könyvbe történt beigtatás és a netáni előszámnak ugyanottan történt bevezetése után felszerelés végett a leváltárnoknak jegyzék mellett átadni s felszerelés után azokat ünnep- és vasárnapokon, ugyszintén július és augusztus hónapokban délelőtt 11–12 óra között az év többi hónapjaiban pedig hétköznapiokon délután 5–6 óra között az elintézésre hivatott előadókhöz átadási könyvecske mellett a beérkezés napján eljuttatni tartozik.

Határidős és sürgős ellátást igénylő ügydarabok beigtatás és felszerelés után az elintézésre hivatott előadóhoz soron kívül, azonnal elküldendők.

7. §. Az igdtató köteles arról gondoskodni, hogy az igdtató-könyvek az év elmúltával, sőt szükséghez képest az év közben is külön-külön bekötessenek s azok megfelelő feliratokkal történt ellátás után az ügydarabok átadását igazoló könyvecskékkel együtt megörzés végett a levéltárban elhelyeztessenek.

8. §. Ha az igdtató hivatásának teljesítésében bármely oknál fogva előreláthatólag rövid ideig akadályozva van, tartozik erről a főjegyzőnek szóval vagy írásban azonnal jelentést tenni, ki az érkezvényeknek más hivatalos közeg által leendő beigtatásáról késedelem nélkül gondoskodik.

Hosszasabban tartó távollét esetén az igdtatónak helyettesítése iránt a fenálló szabályok értelmében a polgármester intézkedik.

Kiadóhivatal

9. §. A városi tanács, középítészeti tanács, úgyszintén a közigazgatási bizottság és ezen bizottság albizottságai, illetőleg küldöttségei, végül a főjegyző által elintézett ügyiratok letisztázását, kiadmányozását és kézbesítését a kiadóhivatal személyzete teljesíti.

A kiadóhivatalba beosztott irnokok, sokszorosítók és a szolga, valamint a kézbesítések körül alkalmazott közegek közvetlenül a kiadó felügyelete alá tartoznak s ennek utasításaihoz magukat alkalmazni kötelesek.

10. §. Ugy az ülésekben, mint azokon kívül elintézett ügydarabokat az átvételnek a kézbesítési könyvben történt elismerése után a kiadó veszi át, a ki miután arról meggyőződött, hogy az átvett fogalmazványok előadói és elnöki aláírásokkal ellátva vannak, azokat a kiadói (nyilvántartási) könyvbe bevezeti és ugyanott feljegyzi, hogy melyik irnok kapja letisztázás végett.

A „sürgős” vagy, határidős” jelzéssel ellátott ügydarabok a kiadó által külön nyilvántartási jegyzékbe is bevezetendők és a kiadó gondoskodik arról, hogy azok megfelelő időben továbbíttassanak.

Az előadó és elnök által alá nem irt fogalmazványok sem le nem tisztázhatók, sem nem expedialhatók, hanem a hiányzó aláírás pótlása végett az előadónak visszamutatandók.

11. §. Az irnokok részükre a kiadó által kiosztott ügydarabokat átveszik és letisztázás után ugyanannak szolgáltatják vissza.

Az irnokok az általuk készített tisztázatok hibátlan leírásáért személyileg felelősek.

12. §. Az irnokok által feldolgozott ügydarabokat a kiadó nyilvántartási könyvében bevezeti, a tisztázatok hivatalos pecséttel ellátja s az arra hivatott elnök, illetőleg jegyzővel történt aláírás után átadási könyv vagy vétbizonyítvány mellett, melyekben az esetleges mellékletek száma pontosan kitüntetendő, kézbesítés végett a kézbesítőknak átadja, illetőleg a hivatalszolga által postára küldi.

13. §. A vidéki hatóságoktól kézbesítés végett érkező ügydarabokról a kiadó szintén nyilvántartási könyvet tartozik vezetni, melyben úgy az érkezés, mint visszaküldés ideje pontosan kitüntetendő.

Ugyanily módon külön nyilvántartási könyvet vezet a közigazgatási bíróságtól kézbesítés végett érkező ítéletekről.

A kézbesítéseket igazoló könyvek és vétivek a következő évben a kiadó által kezeltetnek annak elmúltá után megőrzés végett a tanács útján levéltárba helyezendők.

14. §. Az elküldött tisztázatok fogalmazványain (előadói iven) az elküldés idejét a kiadó jegyzi fel s ennek megtörténtét, valamint a fogalmazványoknak a levéltárba történő leküldésének idejét nyilvántartási könyvébe bevezetvén, a visszamaradó tanácsi iratokat lehetőleg naponként, a többi hatóságok és testületek iratait pedig rövid időközönként átadási könyv mellett levéltárba küldi.

15. §. A középítészeti tanács, a közigazgatási bizottság és ezen bizottság albizottságai, illetőleg küldöttségei, végül a főjegyző által elintézett ügyiratok tisztázatainak kiadmányozásával és kézbesítésük körüli intézkedése megtételével a polgármester a kiadóhivatalban működő valamelyik irnokot a főjegyző ajánlatára megbízhatja.

Ily megbízatást nyert irnok minden tekintetben jelen ügyviteli szabályzat értelmében jár el s megbízatásának pontos és helyes teljesítéseért egyénileg felelős.

16. §. A kiadóhivatalban ingyenes irnokok csakis a polgármester írásbeli engedélye alapján alkalmazhatók.

17. §. A kiadóhivatal személyzetének tiltva van magánosok részére értesítést adni, vagy az iratokba való betekintést megengedni.

Tudakozódó felek csakis a kiadótól nyerhetnek valamely ügy kiadmányozására vonatkozó felvilágosítást egyéb adatokért az illető előadóhoz utasítandók.

18. §. A kiadónak úgy rövidebb, mint hosszabban tartó távollét esetén leendő helyettesítésére nézve jelen ügyviteli szabályzat 8. §-ában foglalt rendelkezések tartandók be.

Levéltár

19. §. A levéltárban elhelyezve levő és odakerülő iratok, könyvek és jegyzékek kezeléseért, épségben való fentartásukért és megőrzésért a levéltáros személyesen felelős.

Ezen kötelezettségből kifolyólag magán feleknek az iratokba, könyvekbe vagy jegyzékekbe való betekintését a polgármester, vagy arra hivatott hatóság engedélye nélkül meg nem engedheti, egyszerű, vagy hiteles másolatot, illetőleg kivonatokat is csak polgármesteri, vagy illetékes hatósági engedély mellett szolgáltatott ki.

Hivatalos használatra iratokat csakis az osztály- és hivatal-főnökök, ezek akadályoztatása, vagy távolléte esetén helyetteseik elismervényére szabad kiadni.

20. §. A középítészeti tanács iktatókönyvének kivételével az 1. §-ban felsorolt iktatókönyvek, valamint a közgyűlési jegyzőkönyvek mutatókönyvét a hivatalnak a levéltáros által megbízott valamelyik alkalmazottja betűsoros rendben akként készíti, hogy ugyanazon ügyre vonatkozó iktatószámok ugyanazon mutatónévhez irandók s az utószámok az iktatókönyvben a megfelelő előszámnál pótlólag bevezetendők.

21. §. A határidős ügyiratokról a levéltárban nyilvántartási jegyzék vezetendő.

Ezen jegyzékbe a „határidős” jelzéssel ellátott iratok és határozatok nyilvántartására utasító végzések az ügyszám, a tárgy rövid megjelölése és a határidő kitüntetésével az érkezés napján irandók be.

Ha a kívánt jelentés a kitűzött határidőn belől beérkezik, úgy azon iktatószám, mely alatt az illető ügyirat beérkezett, ha pedig késedelmezés fordul elő, úgy azon iktatószám, mely alatt a sürgető jelentés a levéltár részéről beadott, megfelelő rovatban kitüntetendő.

22. §. Az iktatótól felszerelés végett átvett ügyiratok még ugyanazon napon a vonatkozó előiratokkal felszerelendők, és az iktatónak jegyzék mellett visszaadandók.

A felcsatolt ügyirat helyére a vonatkozó iratsomagba azon ügyszámot megfelelő czédula teendő, melyhez a kiemelt ügydarab felcsatoltatott.

Ha a felszerelés az idő rövideége, vagy egyéb okok miatt ugyanazon a napon nem teljesíthető, ennek daczára az illető érkezvény az iktatónak az előadóhoz aznap leendő eljuttatás végett visszaadandó.

Ilyen tekintet alá eső ügyiratokat az elintézésre hivatott előadó küldi átvétel és megtekintés után a levéltárba felszerelés végett.

23. §. A 14. §. által előírt módon a levéltárba kerülő iratok mindenekelőtt megvizsgálandók, vajjon azok előadói és elnöki aláírással, továbbá kiadmányozás megtörténtét igazoló kiadói jegyzettel el vannak-e látva.

Bármely hiány észlelése esetén annak pótlása végett az illető ügyszerab a kiadónak visszaadandó.

A rendben talált ügyszerab a vonatkozó igitatókönyv megfelelő rovatába mint elintézt az elintézt keltének kitüntetésével kivezetendő s az igitatói-, valamint a levéltári sorszámot magában foglaló sorszámjelző könyvben következő levéltári számmal megjelölendő.

Előszámmal bíró ügyszerab ugyanazon sorszámmal látandó el, mely sorszám alatt az előírat a sorszámjelző könyvben már bevezetve van

24. §. A sorszámozott iratok az év és sorszámok jelzésével ellátott kemény táblák (fascikulus) között azon állványra helyezendők, melyekben ugyanazon hatóság, vagy testületeknek már előzőleg levéltározott iratai őriztetnek.

25. § Az ugynevezett titkos levéltárba, valamint az elzárható szekrénybe tétetni rendelt iratokat az ezekről vezetett betűsoros mutatójegyzékbe történt bevezetés és megszámozás után szabad csak elhelyezni.

26. §. A levéltárban őrizett régi anyakönyvi másolatok év- és város részenként-, az állami anyakönyvek másolatai pedig évenként és kerületenként bekötve kezelendők.

Az anyakönyvi másolatokba utólagosan bevezettetni rendelt bejegyzések késedelem nélkül teljesítendők s a vonatkozó utasítások kerületenként összegyűjtve gondosan megőrizendők.

27. §. A levéltárosnak a 19. §. által előírt feladata teljesítésében a levéltárban alkalmazott személyzet segédkezik, kik működésük közben jelen ügyviteli szabályzat rendelkezéseihez és a levéltáros utasításaihoz szigoruan alkalmazkodnitarozván, azok betartásáért személyesen felelősek

28. §. Jelen ügyviteli szabályzat 1900. évi márczius hó 1-én hatályba lép, mely napot megelőzőleg tudomás, mihez tartás és szoros ahhoz alkalmazkodás végett a tanácsai ügyosztályok vezetőivel, az alantas hatóságok és szakhivatalok főnökeivel, ugyszintén a segédhivatalok összes alkalmazottjaival egy-egy példányban közöltetik.

Kelt Szegeden, 1900. évi február hó 6-án.

Pálfi Ferencz, s. k.

polgármester.

NORBERT VARGA

THE OPERATION OF THE CITY COUNCIL IN THE SYSTEM
OF THE HUNGARIAN ADMINISTRATION

(Summary)

The reform the administration of local municipalities was established after the compromise in 1867 in Hungary. The administration system was regulated in the Act 42 of 1870. The aim of the Hungarian government was the hold the public construction of the system of dualistic Monarchy. The city council was the one of the most important administration organ in the city life. I will examine the regulation and operation of the city council, special attention to the administration offices and office holders in my study. This reform was the first step in the new administration system in the 19th century.